

Norges Indskrifter med de ældre Runer.

Udgivne

for

Det Norske Historiske Kildeskriftfond

ved

Sophus Bugge.

Christiania.

A. W. Brøgers Bogtrykkeri.

1891.

Smaalenenes Amt.

1. Tune.

Literatur. Peder Alfssøn (1627) i Cod. A. M. 371 fol., med Tegninger (se nedenfor). — O Worm: Danica Literatura Antiquissima, ed. 1 (Hafniæ 1636), S. 68 (med Tegninger efter Peder Alfssøn); ed. 2 (1651), S. 66. — O. Worm: Danic. Monum. Libri Sex (Hafniæ 1643), S. 478 f. (med Tegninger efter P. Alfssøn, forskjellige fra dem i Dan. Lit. Ant.). — Kraft Beskriv. ¹ (1820) I, 164. Kraft ² (1840) I, 108. — W. C. Grimm: Über deutsche Runen (Göttingen 1821), S. 172, 174 f. 186—197, Tab. VII (Tegninger efter Worm). — „Antiquariske Iagttagelser paa en Reise gjennem Dele af det Norden- og Søndenfjeldske Norge i Aaret 1823 af Lorentz Diderick Klüwer, 1ste Hefte“, Afskrift i Bergens Museums Arkiv „efter Originalen i det Kgl. Norske Videnskabers-Selskab i Throndhjem“ (med Tegninger). — Liljegren Run-Urk. 2065. — Werlauff i Nord. Tidsskr. f. Oldkynd. (Kjøb. 1833) I, 311. — Finn Magnusen i kgl. danske Vid. Selsk. hist. og phil. Afh. VI (Kjøb. 1841), S. 485—491. — P. A. Munch i Annaler f. nord. Oldk. 1848 S. 273 Anm. 1. — P. A. Munch i Langes Tidsskr. f. Vid. og Lit. IV (Christ. 1850) S. 123. — Lauth: Das germanische Runen-Fudark (München 1857), S. 81—84 (Tegninger Taf., VII efter Worm).

P. A. Munch i Illustreret Nyhedsblad, Christiania 1857, Nr. 16, 28de Juni (med Tegninger efter Originalen). — Almuevennen, Christiania, 4de Juli 1857, Nr. 27 (Text i Uddrag og Tegninger efter Illustr. Nyhedsbl.). — Foreningen til norske Fortidsmindesmerkers Bevaring. Aarsberetning for 1856, Christiania (udkommen i Midten af August 1857), S. 6 f.

P. A. Munch i „Aarsberetning“ for 1856, S. 72—80 og Pl. III (med Tegninger efter Originalen, forskjellige fra dem i Illustr. Nyhedsbl.). Denne Munchs Afhandling i „Aarsberetn.“ er optrykt i hans Samlede Afhandlinger IV (Christ. 1876), S. 9—17, med nye Tegninger efter Originalen samt med Tilføielse af nogle Stykker af Munchs Afhandling i Illustr. Nyhedsblad og med enkelte Anmærkninger af Udgiveren Dr. Gustav Storm. — N. Nicolaysen i „Aarsberetning“ for 1857 S. 29. — A. Uppström i Nova Acta regiae soc. scient. Upsal., 3. ser. vol. 2 (1856—1858), fasc. 2, p. 381—389, tab. XI (Tegninger efter Munch i Illustr. Nyh.). — Daniel H. Haigh: The conquest of Britain by the Saxons, London 1861, S. 53—58, Pl. IV, 1, 2 (Tegninger efter Munch i Illustr. Nyh., men forskjellige fra dennes, i enkelte Stykker rettere, i andre mindre rigtige). — C. A. E. Jessen: Undersøgelser til nord. oldhistorie, Københ. 1862, S. 56. — Fr. Dietrich: Die Blekinger Inschriften, der Stein von Tune und andere deutsche Runen in Skandinavien entziffert und erläutert, Marburg 1863, S. 22—27, Pl. Nr. VI a. b (Dietrich har kun benyttet Uppströms

Arbejde, ikke Munchs). — Thorsen: De danske Runemindesmærker I (Kjøb. 1864), S. 342—345, med Afbildning af Side *a* (denne er ikke, som Thorsen siger, Munchs, men laant af Stephens og siden udgiven af denne). — N. Nicolaysen: Norske Fornlevninger (Kristiania 1862—1866) S. 17.

George Stephens: The Old-Northern Runic Monuments of Scandinavia and England, Vol. I (London, Københ. 1866), S. 247—249, med selvstændige Tegninger. Vol. II (1867—1868) „Old-Northern Word-Row“ S. 895—986 paa mange Steder, særlig S. 904; VIII, XXIX, LII f, LXI, LXIV. Vol. III (1884) S. 87—89, 335, 390 f., 395, 427, 453, 455.

Sophus Bugge i Tidsskrift for Philologi og Pædagogik VII (Kjøb. 1866—67), navnlig S. 215—217, 220 f., 225—237, 242, 312 f., 356—360. VIII (1868—69) S. 189—196. — Ludv. Wimmer i Aarbøger f. nord. Oldk. 1867 S. 1—64, navnlig S. 37, 48, 51 f., 60. — E. Jesen sammesteds S. 173—176, S. 274—282. — Stephens sammesteds S. 197, 207 f., 213 f. — Ludv. Wimmer: Navneordenes bøjning i ældre Dansk (Køb. 1868), S. 40—48. — Stephens i Aarbøger 1868 S. 14—28. — Wimmer sammesteds S. 61—73, S. 300—303. — Gislason sammesteds S. 351—353. — Literar. Centralblatt 1868 S. 337. — Gislason i „Aarbøger“ 1869, S. 35—145 (paa mange Steder). — Th. Möbius i „Zeitschr. f. vergleich Sprachforsch., herausg. v. A. Kuhn“, XVIII (Berlin 1869), S. 153—157. — Lyngby, Brev fra 1869, i Tidsskr. f. Philol. og Pæd. X, 82—101. — Rydqvist: Svenska språkets lagar (Stockh 1870), S. 450 f. — Th. Möbius i Zeitschr. f. vgl. Sprachf. XIX (1870), S. 208—215. — S. Bugge i „Aarbøger“ 1870 S. 187—216. — S. Bugge i „Aarbøger“ 1871, S. 188 f., 191, 211. — K. Gislason i „Aarbøger“ 1871, S. 353—372. — S. Bugge i Vidensk. Selsk. Forhandl., Christ. 1872 „To nyfundne norske Runeindskrifter“ S. 318, 326 f.

L. Wimmer i „Aarbøger“ 1874 „Runeskriftens Oprindelse og Udvikling i Norden“, S. 1—270, særlig 133—137 (med selvstændige Tegninger) — J. Schmidt: Zur Geschichte des indogerm. Vocalismus, II (Weimar 1875), S. 397 f. — F. Leffler i Tidsskr. f. Filol., N. R. II (1875—76), S. 15, 283. — F. Leffler: Om *v*-omljudet o. s. v. (Upsala 1877), S. 24. — Richard Heinzel: Über die Endsilben der altnordischen Sprache, Wien 1877, paa mange Steder, særlig S. 139. — Wimmer i Kort Udsigt over det philol. hist. Samfunds Virksomhed i Aarene 1876—1878 (Kjøb., trykt som Manuscript for Medlemmer), S. 17. — Rosenberg: Nordboernes Aandsliv I (Kjøb. 1878), S. 71 — S. Bugge i Aarbøger 1878 S. 72. — Ingvald Undset: Universitetets Samling af nordiske Oldsager (Kristiania 1878), S. 90. — Gudbrand Vigfusson (and F. York Powell): An Icelandic Prose Reader (Oxford 1879), S. 446. — P. Købke: Om Runerne i Norden (Kjøb. 1879), S. 9. Anden Udgave (1890), S. 11. — Karl Verner: Anzeiger für deutsches Altertum VIII (1880), S. 13. — O. Brenner: Altnordisches Handbuch (Leipzig 1882), S. 1, 213. — A. Noreen i Arkiv for nord. Filol. I (1883), S. 154. — Gudbrand Vigfusson and F. York Powell: Corpus poeticum boreale I (Oxford 1883), S. 436; 572 f. — S. Bugge i Aarbøger 1884 S. 82, 86 f., 89—95. — A. Noreen: Altisländische und altnorwegische grammatik (Halle 1884), S. 189 f. — E. Sievers i „Beiträge z. geschichte d. deutsch. spr. u. lit. herausg. v. Paul und Braune“, IX (Halle 1884), S. 561.

Fritz Burg: Die älteren nordischen runeninschriften (Berlin 1885), S. 125—134, 172; Wimmer sammesteds S. 155. — Noreen i Nordisk Revy (Upsala) 1884—85, S. 362. — Hoffory i Arkiv f. nord. Filol. II (1885), S. 39, 45 f. = Bezenbergers Beitr. IX (1885) S. 36, 41. — Holthausen i Deutsche Literaturzeitung 1885 (Berlin) Nr. 20, S. 714. — E. Brate i Bezenbergers Beitr. z. Kunde d. idg. Spr. XI (Gött. 1886), S. 181—183, 200—202.

Ludv. Wimmer: Die Runenschrift (Berlin 1887) paa mange Steder, særlig S. 152—155, med selvstændige Tegninger. — R. Henning: Die deutschen Runendenkmäler (Strassburg 1889), S. 4. — Kluge „Vorgeschichte der altgermanischen dialekte“ og A.

Noreen „Geschichte der nord. sprachen“ i Pauls Grundriss der germ. philol. I (Strassb. 1889) paa flere Steder. — K. v. Amira i Pauls Grundriss II (1890), S. 140.

Jeg har ikke opført flere nyere Skrifter, i hvilke Tunestenen eller Ordformer derfra nævnes.

Grundlag for Behandlingen. Gjentagen Undersøgelse af Originalen ved Prof. O. Rygh og Udgiveren.

Tegninger. De her S. 5 benyttede Tegninger er laante fra Wimmer, der har udgivet dem i „Runenschrift“ S. 153. De betegnes der S. 152 som „eine neue Zeichnung, gegründet auf meine eigenen untersuchungen der inschrift im sommer 1881 und auf eine reihe vorzüglicher abdrücke. Diese zeichnung, bei der grosse sorgfalt auf genaue wieder-gabe der einzelnen runenformen verwandt ist, bestätigt nicht nur vollständig die berich-tigungen, die Bugge seiner zeit zu der zeichnung bei Stephens mitgetheilt hat, sondern zeigt auch, dass in wirklichkeit an keiner einzigen stelle irgendwelcher zweifel über die lesung bestehen kann.“ Jfr. herom nedenfor.

Ligeledes er de i det følgende meddelte Tegninger af Runeindskrifterne alene laante fra Wimmer, i hvis Skrift „Runenschrift“ de findes S. 152.

Denne Runesten omtales første Gang i „Picturæ qvarundam antiqvitatum Norvegicarum, | ex Mandato Dominj mej et magnj Mecænatis, | Christiani Frisij, serenissimi Regis Cancellarij | Magnificj, Eqvitis aurati strenuj etc. | à | Petro Adolpho Canonico, et philosophiæ | in Gymnasio Christianiensi, Lectore, | Anno 1627 collectæ, traditæ: et | Ad Clarissimum virum, Doctorem Olaum | Worm, Haff-niænsis Academiæ professo | rem, transmissæ“ (Cod. Arna-Magn. 371 fol.), fol. 7, saaledes:

„Paa Tune Kierregaard en Fierding wegh fra den gamble sted Sarpsborg, paa den westre side wdj Muren, som er omkring Kierregaarden, staar en steen indmured, wed 2 alne høy offuer Jordan, och dybt nedj fundamenten, Er moxen firekanted dog megitt wieffn och rudis. Er tyck neden wed Jordan henwed en alen, och smalis op ad. Den er tegned med Runebogstaffue paa tuende sider; som er baade den side som wender wd imod Kirken oh kierregaarden, och den side som vender ind wdj Muren, och haffuer och werit indmurid och skiult i Muren Huorfor den och siunis iche att haffue der staaed aff begyndellse. Ingen wed oh att gjøre naagen beskied och forklaring paa samme steen.“

Af Stenen meddeler Petrus Adolphus¹⁾ to Tegninger. Den ene af den Side, som har tre Runerader (i det følgende kaldt Side *b*), saaledes betegnet: „Dette er den side, som wender ind udi Muren och haffuer wærit slett indmured.“ Den

¹⁾ „Denne „Petrus Adolphus“, der saaledes sees at have aftegnet og beskrevet norske Old-tidsminder for Dr. Ole Worm, er den i den norske Historie i det 17de Aarhundrede ikke ubekjendte Dr Peder Alfsson, fød i Oslo, practiserende Læge i Bergen fra 1616 til 1626, siden i Christiania, hvor han tillige blev Lector ved Gymnasiet samt Canonicus, men endelig i 1631 Lagmand i Thronhjem til 1654, da han afstod Lagstolen (se Budstikken 3die Aargang S. 339-41)“ (P. A. Munch i Aarsber. S. 72),

anden af den Side, som har to Runerader (Side *a*), saaledes betegnet: „Denne side vender ind ad Kierregaarden och haffuer altid wærit tillsiune.“

Det vides ikke, hvor Stenen oprindelig har staaet eller naar den er bleven overført til det Sted, hvor Peder Alfsson fandt den indmuret. Munch bemærker, at den sandsynlig endog samtidig med Tune Kirkes Opbyggelse er bleven benyttet tilligemed andre Stenblokke ved Opførelsen af Kirkegaards-Hegnet. Men det er ikke bevist, at Kirkegaardsmuren blev opført omtrent samtidig med Kirken.

Ialfald maa man antage, at Stenen oprindelig har været reist i fri Luft, sandsynlig paa eller ved en Gravhaug, i Nærheden af det Sted, hvor Tune Kirke senere blev bygget.

Den Kirke i Tune, som blev nedreven omkring 1865, maa efter Meddelelse fra Prof. Dietrichson paa Grund af sin Bygningsmaade have været ældre end Aar 1200. I Borgetings Kristenret, hvis Tilblivelsestid sættes til Aarene 1140—52, siges det (Kap. 8), at Tune Kirke var Fylkeskirke. Den laa paa den store af Glommen omslyngede Ø, som danner en Hoveddel af Præstegjældet. Ikke langt derfra lod Olav den hellige tidlig i 11te Aarhundred opføre en Befæstning, hvor siden Staden Sarpsborg opstod. Ved Gaarden Tune, paa hvis Grund Kirken blev bygget, har der været en overmaade stor Mængde Gravhaug; se Nicolaysen Fornlevn. S. 17 f.; Lorange i „Aarsberetning“ for 1868 S. 82 f. og for 1869 S. 97—101; Undset i „Aarbøger“ 1880 S. 104, 141. Mange af de Jernalders-Gjenstande, som er fundne paa denne Gravplads, er paaviste at være flere Aarhundreder ældre end Vikingetiden.

Den Afbildning af Tune-Stenen, som Peder Alfsson sendte Worm, er yderst unøjagtig; men den viser, at der i 1627 var ligesaameget afskallet af Runerne som nu. Efter denne Afbildning udgav Worm først i sin Literatura en Tegning og siden i sine Monumenta en anden. I begge disse findes mange vilkaarlige Afvigelser fra Peder Alfssøns Tegning. En rigtig Tydning af Indskriften efter Worms Tegninger var umulig.

Stenen stod indmuret paa samme Sted indtil omtrent Midten af det 19de Aarhundred. I 1823 skriver Klüwer om den, at den „er indmuret i den vestlige Side af Thune Kirkes Kirkegaardsmuur. Den virkelige Længde kan ei angives, da den staa saa fast i Rudera af en gammelm Bygning omgivet af stærk bindende Kalk, at jeg ei vilde blotte den længere end til Runernes Begyndelse og Ende.“

I 1857 blev Stenen opstillet i Christiania. Forinden havde den i henved 10 Aar havt sin Plads udenfor Tune Kirkegaard ved den høire Side af Nord-Indgangen dertil. Før den Tid stod den, som i det foregaaende omtalt, opreist i selve Kirkegaardsmuren paa dennes indre Side, saaledes at den Side af Stenen, jeg i det følgende kalder Side *a*, vendte mod Kirkegaarden.

Da Antikvar Nicolaysen i 1856 havde forvisset sig om, at der ikke kunde tages Afskrift af Indskrifterne og at Stenen var udsat for at lide Skade, hvor den havde sin Plads ved Tune Kirkegaard, henvendte Bestyrelsen for Foreningen til norske Fortidsmindesmærkers Bevaring sig til Kirkeeieren J. Lindemann om Flytning af Stenen. Han overdrog den til Bestyrelsens Disposition og lod den paa Vinterføret kjøre ind til Christiania.

Her blev den indlemmet i Universitetets Samling af nordiske Oldsager som

Nr. 2092 og blev reist paa Universitetets Tomt nordenfor Bibliothekbygningen, hvor den endnu staar. Kort efter blev Tegning af Stenen udgiven og Indskrifterne tolkede af P. A. Munch.

Stenen er af rød Granit. Den er beskrevet paa de to brede Sider. Den har ved begge disse Sider en Høide af 1 M., 92 Cm. over Jorden; til Toppen er der lidt mere. Side *a* har ved Basis en Bredde af 64 Cm., Side *b* af 71. Paa Side *a* er Bredden oventil ved Runen *t* i *worahto* 19 Cm.; paa Side *b* er Bredden

oventil 34 Cm. Stenens Tykkelse er oventil 41 Cm., nedentil 43 Cm. Den af Munch angivne Høide (3 Alen 7 Tommer) og Bredde (ved Foden paa de bredeste Sider 1 Alen 4 Tommer) er lidt større, hvilket forklares deraf, at ikke saa meget af Stenen dengang stak ned i Jorden. De smalere Sider har aldrig haft Indskrift. Runerne paa den Side, som nu vender mod Nord, Side *a*, er større, dybere og

tydeligere end Runerne paa Sydsiden, Side *b*. Runerne paa Side *a* er smukkere og regelmæssigere end Runerne paa Side *b*, der røbe en mindre øvet Runerister og har lidt mere.

Indskrifterne gaar i Rækker langs efter Stenen op til Skriftfladernes øverste Kant. Side *a* har to Rækker, Side *b* tre. Rækkerne paa Side *a* er rette og lige-løbende, medens de paa Side *b* gaa i uregelmæssige Krumninger.

Indskriften paa Side *a* har den Bustrophedon-Form, at første Række gaar ovenfra nedad og fra venstre til høire, anden derimod nedenfra opad og fra høire mod venstre, og saaledes at Toppene af Runerne i begge Rækker vende i samme Retning. Nederste Rune paa Side *a* (*d* i *-ride*) er 36½ Cm. over Jorden.

En anden Art af Bustrophedon-Skrift findes, som vi siden skal se, paa Side *b*. Tune-Stenen giver os det ældste nordiske Exempel paa Anvendelse af Bustrophedon-Skrift paa en Mindesten. Om denne Maade at skrive paa henviser jeg til Wimmer „Runenschrift“ S. 145—147 og S. 151—153.

Paa Side *a* af Tune-Stenen begynder første Række noget nedenfor Skriftfladens øverste Punkt. Foran Rune *e* i *ek* er der en halvrund Afskalling, som ikke er antydnet paa den her benyttede Tegning, men derimod paa Munchs Tegning i „Aarsberetning“. Slutningen af anden Række mangler nu, fordi det øverste af Stenen paa denne Side er slaaet af. Anden Række har naaet adskillig høiere op end første Rækkes Begyndelsesrune¹⁾.

Ordadskillelse og Interpunction er paa Side *a* anvendt inconsequent. Efter *r* i *after* er der en tydelig Prik, som er gjort til en Sprække i den her benyttede Tegning. Den findes til høire for Midten af *r*-Runen. Det er tvivlsomt, om der over denne Prik, hvor noget er skallet af, har været tilsigtet en anden Prik eller ikke. I anden Række staar : foran *worahto*. Efter dette Ord ser man oventil en Prik, under hvilken man maa tro, at der har været en anden Prik, som nu er slaaet bort. Mellem *r* i *after* og *w* i *wodu* samt mellem andet *o* i *worahto* og den følgende Rune er der ikke større Afstand end ellers mellem to Runer i samme Ord. Derimod er der 6 Cm. mellem Staven af *n* i *halaiban* og Staven af *w* i *worahto*. Om Ordadskillelse og Skilletegn henviser jeg til Wimmer „Runenschrift“ S. 161—168. Paa Side *a* er Binderuner skrevne to Gange, nemlig *da* og *ha* i Ordet *witadahalaiban*. Om Binderuner jfr. Wimmer Runenschr. S. 168.

Side *a* indeholder følgende Indskrift²⁾:

I Transcription og med Orddeling:

ek wiwar after · woduride witada-halaiban : worahto : r[unor].

Første Række ender med *woduri* og anden begynder med *de*.

¹⁾ Paa Peder Alfssøns Tid var, som man ser af hans Tegning, her ligesaameget slaaet bort som nu.

²⁾ Om de punkterede Runer henvises til det følgende.

Stenen har sikkert **witada** og ikke, som man tidligere læste, **witaiga**. Ordformen ender med en Binderune af en sædvanlig **d**-Rune og **a**. Der er intet Bevis for, at **iga** skulde kunne skrives saaledes sammen.

Om Runeformerne, om disses Transscription og om de ved Runerne udtrykte Lyd skal her ikke nærmere tales. Disse Spørgsmaal behandles bedre i palæografiske og grammatiske Oversigter over alle ensartede Indskrifter. Her skal kun kort bemærkes følgende:

P betegner Halvvokalen **w**.

Y R betegner en *r*-Lyd, der er opstaaet af urgermansk tonende *z* og er forskjellig fra **R r**. Hoffory kalder **Y R** for rent alveolært *r*, derimod **R r** for gingivalt *r*. Det alveolære *r* adskiller sig efter ham fra det gingivale (der er det sædvanlige europæiske *r*) derved, at det har en mere hvislende Lyd, og tillige derved, at Tungeryggen ved dets Frembringelse er mere hævet op mod Ganen, hvorved den nærmer sig til *i*-Stillingen (Arkiv f. nord. Filol. I, 41—43). Noreen holder derimod **Y R** for et palatalt *r*, **R r** for et dentalt.

F f var i alle Lydstillinger den bilabiale tonløse Spirant.

M d betegner mellem Vokaler den tonende Spirant *ð*.

h betegner i **worahto** den gutturale tonløse Spirant, der i nht. *Nacht* betegnes ved *ch*. Om Udtalen af **h** i **halaiban** se i det følgende.

b mellem to Vokaler var den bilabiale tonende Spirant *b*.

Om Runeformerne bemærker jeg:

Runen for **n** har her Skraastregen skraanende nedad mod den Side, hvorfra Skriften begynder. Denne Form forekommer ogsaa 3 Gange paa Side *b*. Den er bleven ubrugelig i den kortere Rækkes Runeskrift, men forekommer ofte i Indskrifter med den længere Rækkes Skrift, baade i og udenfor Norden. Se Wimmer „Runenschrift“ S. 106 Anm.; Hemming Runendenkm. S. 9. Til de der nævnte Exempler paa denne Forms Forekomst kan nu føies Opedal-Indskriften. Fremdeles at Stentofta-Stenen i Bleking har 2 Gange **n**-Runen med Skraastregen skraanende nedad mod den Side, fra hvilken der skrives, 5 Gange derimod med Skraastregen i den modsatte Retning. Björketorp-Stenen i Bleking har 3 Gange den førstnævnte Form, 1 Gang den sidstnævnte. Dette Skifte i Skraastregens Retning er vel foranlediget ved, at den Retning, i hvilken der skrives (enten fra høire eller fra venstre), ofte skifter, endog i en og samme Indskrift.

Paa de to **h**-Runer, som forekomme paa Side *a*, er Tværstregens Stilling ikke den samme. Ogsaa i denne Henseende kan Vaklen ellers paavises, endog i en og samme Indskrift. Jfr. Wimmer Runenschr. S. 106 Anm.

I **d**-Runen i **wodu**- gaa de to Stave nede til høire ikke paa Stenen helt sammen, men de er kun forbundne ved en grund og ubestemt Tværstreg.

Herefter skal jeg gjennemgaa Indskriftens enkelte Ord.

ek betyder „jeg“; derefter følger i Nominativ Navnet paa Runeristeren. Denne Ordform **ek** findes umiddelbart foran et Navn ogsaa i følgende urnord. Indskrifter:

1) Paa Guldhornet fra Gallehus umiddelbart foran **hlewagastia**, der er

Navn paa den Mand, som har gjort Hornet; **ek** er ikke adskilt fra dette Navn ved Skilletegn, uagtet Indskriften ellers adskiller de forskjellige Ord ved Skilletegn.

2) Paa Strand-Stenen foran **hagustadar**, der er Navnet paa den Mand, som har ladet Gravmindet gjøre.

3) Paa Valsfjord-Berget foran **hagustaldar**, der er Navnet paa den Mand, som har skrevet Indskriften.

4) Paa Varnum-Stenen i Vermland foran **erilar**, Navnet paa den anden af de to Mænd, der har skrevet Runerne.

5) Paa den Benfigur, der skal være fra Lindholm-Mose i Skaane, foran **erilar**, der er Navnet paa den Mand, der har skrevet Runerne.

6) Paa Kragehul-Spydskaftet foran **erilar**, der er Navnet paa den Mand, som har skrevet Runerne.

Fremdeles begynder Indskriften paa Bracteaten Nr. 10 hos Stephens med **ek** „jeg“. Derimod har jeg ikke læst dette Ord paa den gotlandske Etelhem-Spænde¹⁾.

Ordformen **ik** „jeg“ staar umiddelbart foran Navn.

1) paa Reistad-Stenen, hvor **ik** ikke ved Skilletegn er adskilt fra **wakrar**, Navnet paa den Mand, der har skrevet Runerne, uagtet **wakrar** er adskilt fra det derpaa følgende Verbum ved Skilletegn.

2) Paa Aasum-Bracteaten (Stephens Nr. 96) umiddelbart foran **akar**, der er Navnet paa den Mand, som har skrevet Runerne.

Fremdeles findes „jeg“ i forskjellige Former enklitisk foiet til eller stillet umiddelbart efter en Verbalform i følgende Indskrifter med den ældste Rækkes Runer:

1) **hateka** i Lindholm-Indskriften, d. e. heder jeg.

2) **haitika** paa Bracteate Nr. 57 Steph., d. e. heder jeg.

3) **snuheka** paa Stentofta-Stenen i Bleking, d. e. vender jeg.

4) **aihek** paa Bracteate 55 Steph., d. e. eier jeg.

5) **falahak** paa Björketorp-Stenen i Bleking, d. e. skjulte jeg. Umiddelbart derefter læser jeg nu ikke **hadroag**, men efter Undersøgelse af Stenen **haderag**, som jeg oversætter „her jeg“.

Naar **ek** paa Guldhornet og **ik** paa Reistad-Stenen ikke er adskilt fra det følgende Navn, uagtet disse Indskrifter ellers anvende Skilletegn, er dette et graphisk Udtryk for Pronomenets proklitiske Stilling²⁾.

Verbalformerne **hateka**, **haitika**, **snuheka** forudsætte for „jeg“ Formen **eka*. Dette **eka* forekommer i Urnord. altsaa kun enklitisk og har efter en Verbalform paa **-e** (**-i**) tabt sit **e**. Af **eka* er gl.svensk *iak*, senere *iæk* opstaaet (Noreen i Arkiv I, 175 f. og i Pauls Grundriss I, 498). Formen *iæk* bruges for „jeg“ i Ordets forskjellige Stillinger. Urnord. **eka* kan være opstaaet af en idgerm. Urform **eǵom*, hvortil ind. *aham* og oldslav. *azŭ* med Hensyn til Udlyden regelret svarer³⁾.

¹⁾ Jeg har her (Tidskr. f. Phil. VII, 246) efter Haigh læst **mkmr̄la**. Noreen og Kock læse derimod **ekerla**. Paa dette Spørgsmaal gaar jeg her ikke ind.

²⁾ Burg Runenschr. S. 20 Anm. 2.

³⁾ Anderledes Brugmann Grundriss d. vgl. Gramm. II S. 808 § 432, 1. Jfr. Falk Arkiv III, 186.

Ohtysk *ihha*, *iħcha* synes ikke, som nogle mene¹⁾, at være etymologisk identisk med urnord. **eka*; thi til urnord. *staina* svarer oht. *stein*, og *ihha*, *iħcha* gjengiver lat. *egomet*, ikke *ego*. Oht. *ihha* er forstærket ved et enklitisk *-ā*.

Formen **ek** kunde som selvstændigt Ord være opstaaet af en Grundform **ēgō*; jfr. f. Ex. **godagas** i Valsfjord-Indskriften, hvor Endelsen *-as* sandsynlig er opstaaet af en Urform *-osso*. Men naar Formen **ek** ogsaa bruges proklitisk, kan den neppe i denne Stilling være opstaaet af en idg. Grundform *egō*; thi *ō* maatte vel have holdt sig som *ǎ*, ligesom *ō* i Udlyden af et Forled i en S sammensætning. Snarere synes Forholdet mellem de to urnordiske Former **ek** og *-eka* at tale for, at **ek** er opstaaet af en idgerm. Form **ej* (uden efterfølgende Vokal), der i det idgerm. Ursprog har hørt hjemme foran tonende Lyd. Ogsaa gllitau. *esz*, litau. *asz*, armen. *es* forudsætte en Grundform, der endte paa Consonant. En idgerm. Grundform **ej-om* kan forholde sig til **ej* som ind. *id-am* til lat. *id*, ind. *tv-am* til *tu* (Kluge i Pauls Grundriss I, 394). Lyngby (i Tidsskr. f. Philol. X, 81) og Bremer (i Zeitschr. f. deutsche Philol. XXII, 249) har derimod formodet, at *ek* „jeg“ er paavirket med Hensyn til sin Udlyd af *mek* „mig“.

Om *i* i Formen **ik** skal tales under Reistad-Indskriften.

Noreen (i Pauls Grundriss I, 498) forklarer *a* i **falah-ak** og i jydsk *ak* af en indogerm. Form **ēgom*, hvortil han ogsaa henfører oldslav. *azū*. Jeg er tilbøielig til at opfatte **falahak** paa følgende Maade. Det er opstaaet af **falhek*; jfr. **aihek**. I den oldisl. Form *falk* (som jeg ogsaa har læst i en vestergötsk Indskr. hos Torin III S. 24) er *e* svundet. Mellem *falhek* og *falk* ligger en Melleform med en reduceret Vokal **falk^hk*. Denne reducerede Vokal blev farvet af den forudgaaende fulde Vokal til *a*. Jfr. en Skrivemaade med yngre Runer som *krimuluf* d. e. *Grímulf*.

I Pronomenet „jeg“ findes **g** kun i én Indskrift med de ældre Runer, nemlig i **haderag** i den sene Björketorp-Indskrift²⁾.

Jeg antager, at **g** i **haderag** er opstaaet af *ek*. Modsætningen til **falahak** forklarer jeg deraf, at *ek* i det sidstnævnte Ord er føiet til en enstavelses Form, i **haderag** derimod til en Vokal, som ikke havde Hovedtone, i en flerstavelsets Form. Den samme Forandring af *k* til *g* findes ved oldislandske Former, f. Ex. i Cod. reg. af Sæmundar Edda. Saaledes bl. a. *gerþiga* Guðr. II, 11; *calliga* Guðr. III, 8; *myndiga* Helg. Hjørv. 42 og fl. i Modsætning til *mnca*, *knaka* o. s. v. *k* er altsaa her blevet uforandret efter en stærkt betonet Stavelse, men forandret til *g* efter en svagt betonet³⁾.

¹⁾ Noreen i Arkiv I, 176 og i Pauls Grundriss I, 493 og Johansson i Bezenb. Beitr. XVI, 166, Brugmann Grundriss II, § 439, 1.

²⁾ Paa Kragehul-Spydskiftet kan man ikke med Brate og Noreen læse **haitega** som ét Ord, thi det Tegn, de har læst som Endelsen *-ga* i **haitega**, staar 3 Gange sammen og efter Mellekomst af 4 Runer endnu en Gang. Dette Tegn (som ogsaa forekommer paa Bracteat Nr. 19 Steph.) maa derfor paa Spydskiftet sikkert opfattes ikke som sprogligt Led af Indskriften, men som magisk Tegn, og Verbalformen er **haite**, ikke **haitega**.

³⁾ Noreen (Gesch. d. nord. Spr. § 181, 1) forklarer *g* i onorsk *ség*, *fréttag* som opstaaet af idg. *gh*, hvortil *h* i ind. *aham* svarer. Men dette forklarer ikke det ovenfor paaviste Forhold mellem *-g* og *-k* paa Björketorp-Stenen og i Cod. reg. af Sæmund. Edda.

Vokalen *e* er i Ordet for „jeg“ fællesgermansk, men er i Vestgermansk paa de fleste Steder tidlig bleven fortrængt af Formen med *i*. Formen *ec* forekommer dog gjentagne Gange i en tydsk Daabsbekjendelse, der findes i et Haandskrift fra de første Aar af det 9de Aarh. og som efter Scherers Formodning er skreven i 772 eller noget senere i Fulda af høitydske Munke for en saksisk Kreds. Af dette oldsaks. *ec* kan nedertydsk *ek* i 14de og 15de Aarh. (Tümpel Paul-Braune Beitr. VII, 39) være en Fortsættelse (Burg Runeninschr. S. 21). Derimod betragter Lyngby (Tidskr. f. Philol. X, 82) *e* i nynordfris. *ek* (Lyngby Nordfrisisk S. 36, 53) vistnok med rette som en ny Udvikling.

Ogsaa i historisk nordisk Sprog kan et Navn forekomme i Apposition til *ek* „jeg“. Saaledes f. Ex. Lokasenna 6: *þyrstr ek kom þessar hallar til Loptr um langan veg*; Dipl. Norv. I Nr. 70: *gerer ek Arnbiorn a Heimnesi mitt testamentum*.

wiwar er Mandsnavn i Nominativ af en Stamme *wiwa-*. Hankjønssammer paa *-a*, der svare til Stammer paa *-o* i Græsk, Latin og flere idgerm. Sprog og forudsatte Stammer paa *-o* i det idgerm. Fællessprog, danner i Urnord. regelret sin Nom. sing. paa **-ar**, Accus. sg. paa **-a**, Gen. sg. paa **-as** og sin Sammensætningsform paa **-a**. Allerede Sammenligningen af disse Casusformer indbyrdes og navnlig Henvisningen til Accusativformen samt til andet **a** i **hahaisla** paa Møjebro-Stenen viser, at **a** foran Nominativmærket **r** f. Ex. i **wiwar** ikke kan være indskudt, saaledes som *a* i Middelalderens Norsk, navnlig i 14de Aarh., foran Nominativmærket *r*, f. Ex. i *aslacar* paa en Sten med yngre Runer fra kristelig Tid ved Tose i Smaalenene, eller som i *þiufar* i skaanske Lov. At **a** foran **r** ikke er indskudt, ser man ogsaa af **þewar** Torsbjærg og Valsfjord, thi en Form **þewr* er uantagelig. I urnord. Indskrifter findes **a** foran Nominativmærket **r** efter hvilkensomhelst Consonant, ligesaavel efter Explosivlyd som efter Liquider, Nasaler o. s. v.

I Nom. **-ar**, Acc. **-a**, Gen. **-as**, Compos.-Form **-a** findes **a** ikke blot i de Indskrifter, der anvende et Vokalindskud analogt med det i **worahto** og **halaiban** paa Tune-Stenen (se i det følgende) anvendte, men ogsaa i Indskrifter, der ikke anvende et saadant Vokalindskud.

I Nomin. findes **a** foran **-r** i alle de ældre nordiske Indskrifter med den længere Rækkes Runer, og det mangler først i Indskrifter, som ved andre Mærker vise sig at være fra en senere Tid. Saaledes i **haþuwulafR** Istaby, **haþuwolafR** og **hariwolafR** Stentofta. Jfr. mine Bemærkninger til Fonnaas-Indskriften. Men i Accus. har Istaby-Stenen endnu **hariwulafa**, Gommor-Stenen **haþuwolafa**.

Imellem den paa Istaby-Stenen forekommende Nominativform paa **-r** umiddelbart efter en Consonant og den ældre Form paa **-ar** med fuldtonende kort *a* maa der ligge en Form paa **-ar** med reduceret *a*. Det lader sig neppe sikkert bestemme, i hvilke Indskrifter **a** i Nominativendelsen **-ar** betegner et fuldtonende *a*, og i hvilke det betegner et reduceret *a*. Kun metrisk Form kan her mulig give os Veiledning. Herom skal jeg tale i det følgende.

Urnordisk har bevaret det korte *o*, hvilket det idgerm. Fællessprog havde i Endestavelser foran *s* og *m*, som **a**. Derved staar Sproget i de ældste nordiske Runeindskrifter paa et oprindeligere Trin end alle andre germanske Sprog, som

vi kjende i sammenhængende Mindesmærker. Endog i Gotisk er dette *a* blevet synkoperet.

Men ogsaa de Malbergske Glosser til den saliske Lov har bevaret dette *a*: *focla* „Fugl“ (Kluge i Pauls Grundriss I, 365). Og Finsk vidner i mange Laanord fra Germansk om, at det germanske Sprog, fra hvilket disse Ord er laante, havde bevaret Endestavelsens *a* i de Casusformer, som i det idg. Fællessprog endte paa *-s* og *-m*. F. Ex. finn. *ansas* Bjælke = got. *ans*, oldn. *áss*; *kulla* Guld = got. *gulþ*, onorsk *goll*, *gull*. Se herom Thomsen „Den gotiske sprogklasses indflydelse på den finske“, navnlig S. 73—78. De finske Ord paa *-as* er snarest laante fra Gotisk paa en Tid, da dette Sprog endnu ikke havde kastet *a* foran Casusmærket *s* bort. Om Spor af dette *a* i senere nord. Betoning se Kock Arkiv VII, 364.

Det urnord. Casusmærke *-r* er opstaaet af *z* (tonende *s*) og *Y* har tidligere betegnet Lyden *z*. Hvor tidlig Overgangen fra *z* til *r* har fundet Sted, lader sig ikke bestemme. Men at Lyden paa den Tid, da Tune-Stenen og Varnum-Stenen blev reiste, var *r*, godtgjøres ved [afte]*r* paa Side *b* af Tune-Stenen, *utar* Varnum.

Allerede i fællesgermansk Form var *z* (tonende *s*) Form for Nominativsmærket. Dette *z* er i Gotisk blevet til *s* (tonløst *s*). I Indskrifternes Tid har tonløst *s* ikke været brugt som Nominativsmærke i nordisk Sprog.

I *wiwar* laa Hovedtonen paa første Stavelse. Efter Verner (Anzeiger f. deutsch. Alt. VII, 12) blev i Urnord. de tostavelles Ordformer med kort Endestavelse, der i historisk Nordisk er blevne reducerede til enstavelses, udtalte med expiratorisk og chromatisk Accent forenet paa første Stavelse. Dette gjælder Ordformer med lang første Stavelse. I dem var anden Stavelse ubetonet. I tostavelles Ordformer, som i historisk Nordisk er blevne reducerede til enstavelses, og som havde første Stavelse kort, blev anden Stavelse vistnok engang udtalt med svag Bitone, medens den var ubetonet i en Form som **wolfar* „Ulv“.

Et Deminutiv af Navnet *wiwar* har vi i Veblungsnes-Indskriften: *eirilari* *wiwila*. Personnavne af samme Stamme forekomme hos andre germanske Folk; men Navne, hvis Stamme i Fællesgermansk har begyndt med *wiw-*, er ikke i alle germanske Sprogarter lette at adskille fra de grundforskjellige Navne, hvis Stamme i Fællesgermansk har begyndt med *wib-* (som oldtysk *Wibo*, *Wippo*). Til samme Stamme som urnord. *wiwar* synes at høre det først af Munch sammenlignede *Alavivus*, Navnet paa en gotisk Hærfører ved Donau, Amm. Marcell. 31, 4, 1. Uagtet *v* (*u*) af urgerm. *b* forekommer i Indlyd ved vestgotiske Navne, kan mulig ogsaa sammenlignes *Vivendus* Mansi conc. Tom. X, p. 509 E. (Dietrich Blekinger Inschr. S. 26); *Vivi* (abb.) Aar 1002, Esp. sagr. Tom. 36, app. n. 7 (Stark Kosenamen S. 301); *Vivanes* Biskop af Barcelona Aar 991 (Förstemann). Dog er Formerne *Vivendus* og *Vivanes* stærkt romaniserede; *Vivendus* mulig endog romansk Nyskabning. Om ogsaa frank. eller saks. *Uiuerus* d. e. *Vivhere*, fra omkring 900 (Dietrich Germania N. R. I, 78 f.) hører hid, er meget usikkert, da *u* i Indlyden her kan være opstaaet af *b*. Det urnord. Navn *wiwar* hører maaske, som Burg (Runeninschr. S. 126) har formodet, til got. *weihan* „kjæmpe“, onorsk *vega*, *viga*. I dette Tilfælde er Stammen *wiwa-* ifølge den af Sievers givne Lydregel opstaaet af **wigwá-*. Stammen *wiwa-*, af

**wigwá-*, kunde mulig ogsaa nærmest høre sammen med det gotiske Adjektiv *weihs* „hellig“. Skiftet af *h* med *gw* (*w*) har ifølge Verners Lov sin Grund i, at der paa den fri Betonings Tid har fundet Sted et Betoningskifte ved den her omhandlede Ordstammes forskellige Fremtrædelsesformer (i Casusformer, Afledning eller Sammensætning). De oldtydske Navne *Wiho*, *Wihing*, *Wihenzo* (se Førstemann) samt *-wih* som andet Led af oldtydske Mandsnavne høre vistnok til *wih* „hellig“. De i historisk nordisk Sprog forekommende Personnavne paa *-vér*, *-vir* masc., *-vi* fem. (f. Ex. *Randvér*, *Olvir*, *Pyrvi*) forklarer jeg af urnord. Former paa *-wihar*, *-wēhar* m., *-wihu* f., ikke, som Enkelte har antaget, af *wiwar*¹⁾.

Snarest har vel **wiwar** langt *i*; thi kort *i* vilde vel ved Indflydelse af det følgende **a** være blevet til *e*.

Navnet **wiwar** synes at være tabt i historisk Nordisk. Overhoved er det urnordiske Forraad af Personnavne meget forskjelligt fra det historisk nordiske, og de urnord. Personnavne, som ikke gjenfindes i historisk Tid i Norden, svare ofte til eller er beslægtede med Navne hos Goter eller Sydtydsker.

after betyder „efter“. Gotisk har i denne Betydning ikke et formelt tilsvarende Ord, men bruger *afar* „efter“. Derimod er **after** i Form og Betydning samme Ord som ags. *æfter*, eng. *after*, ofris. *efter*, osaks. og oht. *after*, *aftar*. **after** udgaar vistnok fra en førgerm. Grundform **apter*, der er dannet ved samme Suffix som lat. *supter*, *propter* og fl., gr. ἄπειρα. I den førgerm. Form **apter* er det *o*, som fremtræder i gr. ἄπειρα, synkoperet mellem *p* og *t*; jfr. lat. *subter* i Forhold til gr. ὑπὸ. Andre forklare **after** som opstaaet af en førgerm. Form **apteri*. Men denne vilde vel i Urnord., som Dr. Torp bemærker, have givet **astir*, da idgerm. *-eti* i Præs. Indic. 3. Ps. sing. bliver til urnord. *-ip* (**bariutiþ** paa Stentofta-Stenen).

Om Formen [**afte**]**R** paa Side *b* af Tune-Stenen skal jeg i det følgende tale.

Historisk oldnordisk *eftir*, i nord. Indskrifter med de yngre Runer tildels skrevet med *x* (*aftix*, *aiftix* o. s. v.) synes ikke at kunne være formelt identisk med urnord. **after**, [**afte**]**R**. Thi **e** i **after** maa i historisk Nordisk, hvis Ordet er bevaret her, være faldt bort og kan ikke have holdt sig som et *i*, der virker Omlyd. Dr. Torp minder mig med Hensyn hertil om oldn. *júgr* „Yver“. Mod at *æftix*, *eftir* formelt skulde være samme Ord som **after** paa Tune-Stenen, taler ogsaa den Omstændighed, at *æftix* i de ældste Sprogmindesmærker i Regelen kun bruges som præpositionelt Adverbium, ikke som proklitisk Præposition. Se min Afhandling om Rök-Stenen S. 117, 124; Sievers i Paul-Braune Beitr. V, 479—486²⁾.

Derimod maa *æftix*, *eftir* vise tilbage til en urnord. Form **afteri*, ligesom oldn. *yfir* formelt hører sammen med det oht. Adverbium *ubiri*. *eftir*, urnord. **afteri* forudsætter sandsynlig en førgermansk Form **apterei*, der har indeholdt den samme Locativform som gr. οἴκῳ ἀπὸ τῆς. Saaledes har Kögel i Zeitschr. f. deutsch. Alt. XXVIII, 118 f. forklaret oht. Adverbier paa *-i*; *miti*, *furi*, *upari*, *untari* o. fl.³⁾

1) Brenner mener, at **wiwar** i oldnorsk Form skulde hede *Vér*. Jeg kan ikke støtte dette ved fonetisk Analogi.

2) Dog allerede paa Kirkebø-Stenen (fra 9de Aarh.) *uftix hruq*.

3) Derimod mener J. Schmidt i Kuhns Zeitschr. f. vgl. Sprachf. XXVI, 20 ff., at dette *-i* egentlig hører hjemme i første Led af Sammensætninger, hvor det er bibeholdt fra et idg. kort *i*.

En senere Form af **after**, [**afte**]**ra** er vistnok Præpositionen **afatr** paa Istaby-Stenen (d. e. *afta*), **afata** paa Gursten-Stenen (udgivet af mig hos Brate Runverser Nr. 164) med de yngre Runer, kanské fra anden Halvdel af 9de Aarh., mulig ogsaa *afta* paa flere yngre Runestene¹⁾.

I samme Betydning forekommer *aft* i mange Runeindskrifter især fra 9de og 10de Aarh.; i senere Indskrifter *ift* og *eft* (udtalt *eft*), oldisl. *ept*. At der har været en Udtaleform *aft* og at Runeindskrifternes *aft* ikke nødvendig maa betegne Udtalen *æft*, tør bl. a. sluttes af oldn. *at*, der forbundet med Accus. betyder d. s. s. *eptir* og i denne Betydning vistnok er forskjelligt fra *at* = lat. *ad*. Oldn. *at* er vistnok i proklitisk Stilling foran visse Consonanter opstaaet af *aft*. Dette *aft* er neppe en fra *afta* (Istaby-Stenens **afata**) etymologisk forskjellig Form, men det proklitiske *afta* blev foran visse Consonanter til *aft* (f. Ex. *afta* *Hróald* til *aft* *Hróald*), og Forholdet mellem *of*, *uf* og *yfir* kunde bidrage til at gjøre Formen *aft* mere brugt. Formen *eft* har efter Noreen faaet sit *e* fra *eftir*²⁾.

Paa **after** følger **woduride**, der er Dativ af et Mandsnavn. Her er **after** „efter“ altsaa forbundet med Dativ af den Dødes Navn. Derimod i Indskrifter med den kortere Rækkes Runer, som meddele, „efter“ hvem en Sten er reist eller Runer er ridsede, er „efter“ overalt forbundet med Accusativ. Saaledes allerede i mange danske og svenske Indskrifter fra 9de Aarh. og fra Tiden omkring 900. Ja endog paa Istaby-Stenen, der har Indskrift med den længere Rækkes Runer, er **afatr** forbundet med Accusativ.

Men i den gammelnorske og gammelsvenske Literatur findes dog „efter“ i nær beslægtede Anvendelser forbundet med Dativ. Saaledes f. Ex.: *funduzst eftir þeim bækr* Flat. I, 247 L. 28; *hennær arwæ aftir henni* Vestgöta l. III, 67; *husfru hans sitær quær æptir hamum* Uplands l. ærf. b. XXI, 1.

I oldengelske Mindeindskrifter forbindes „efter“ regelret med Dativ ganske i samme Anvendelse som paa Tune-Stenen. Saaledes paa Falstone-Stenen i Northumberland (Stephens I, 456) med latinske Bogstaver: *comær the settae aeftaer hroethberhta becum aeftaer eomae*; ved Siden deraf samme Indskrift med Runer og med lidt forskjellig Retskrivning. *becum aeftær beornae* Dewsbury, Yorkshire (Stephens I, 464). *aeftær his breodera ysetae* Yarm, Yorkshire (Stephens III, 190). Ligeledes forbindes denne Præposition „efter“ i andre vestgermanske Sprog med Dativ.

Om Forbindelsen **after** med Dativen **woduride** skal jeg tale mere i det følgende.

At **woduride** er Dativ af en Mands, ikke en Kvindes Navn, slutter jeg baade af den tilføiede Apposition **witadahalaiban** og af Casusmærket **-e**. **woduride**

¹⁾ I et Vers af Brage (Sn. Edda ed. AM. I, 256) forstaaer Egilsson *aptr* som *eptir* og Gering forandrer det til *apt*. Dette er usikkert, thi *of* kan i dette Vers være Præposition.

²⁾ Det oldn. Adverbium *aft*, *aptr* „tilbage“ svarer efter J. Schmidt og fl. formelt til urnord. **after**. Dette er formelt muligt. Men *aft* svarer i Betydning til got. *afta*, og i Form kan det forholde sig til got. *afta*, som oldn. *aftan* til got. *aftana*, on. *oft* til got. *ufta*, on. *vel* til got. *waila*, on. *min* til got. *meina*, on. *fat* til got. *fat* o. s. v.

Noreen (Gesch. d. nord. Spr. § 21) identificerer *aft* med got. *afta*. Dette forekommer Philipp. III, 14, hvor *þaim afta* gjengiver τῶν ὀπίσσω og modstilles *þœi faura sind* τοῖς ἐμπροσθεν. Men *a* i Udlyden af Paasteds-Adverbiet *afta* (bag) er vel det samme som i *inna* (inde), *uta* (ude).

er Dativ af en Hankjønssamme paa *-a*, og Nominativ maa have lydt **Wōdurīdan*. Ogsaa i flere andre urnordiske Indskrifter forekommer en Dativ sing. paa *-e*: *wæge* Torsbjærg-Dopskoen; *wage* Opedal; *hite* Varnum, og flere. Denne urnord. Endelse *-e*, der tilhører Hankjønss- og Intetkjønssammer paa *-a*, har vistnok langt *e*. Den svarer til *-e*, *-i* med kort Vokal i historisk Nordisk og til *-e* med kort Vokal i vestgermanske Sprog, f. Ex. oht. *wolfe*, osaks. *barne*. Den er vistnok opstaaet af urgerm. *-*ai*. Flere har ment, at denne germanske Dativendelse *-*ai*, urnord. *-e* er opstaaet af idgerm. *-oi* og oprindelig er en Locativendelse, svarende til Endelsen i gr. *ὄξου*. Den urnordiske Form paa *-e* har i in (skrevet ni) *wæge* Torsbjærg Locativs Betydning.

I Gotisk danne Stammer paa *-a* sin Dat. sg. paa *-a*, f. Ex. *wulfa*. Enkelte har ment, at denne er etymologisk identisk med den urnord. paa *-e*, ligesom *-e* i urnord. *haite* svarer til *-a* i got. *haitada*. Collitz (i Bezzensbergs Beitr. XVII, 1—49) mener derimod, at Dativendelsen urnord. *-e*, oht. og osaks. *-e* af urgerm. *-*ai* er udgaaet fra en idgerm. Dativendelse *-ōi*, medens den got. Dativendelse *-a* skal være udgaaet fra en idgerm. Dativendelse *-ō¹*.

Dativer paa *-e* blev i Urnordisk vistnok udtalte med Bitone paa Endestavelen.

Første Led af *woduride*, Stamme *Wōdurīda-*, synes at være en Adjectivstamme *wōdu-*, der har hørt sammen med old. *ōdr* „rasende, heftig, voldsom“ (baade om Mennesker og om Kamp, Slag), got. *wods* „rasende“. Kluge (Stambildung § 182) har formodet, at ogsaa ags. *wēde* „rasende“ ved Siden af *wōd* forudsætter i Modsetning til got. *wōds* en Stamme *wōdu-*, af førgerm. *wātū-*. Dette Adjectiv forekommer ogsaa ellers i Personnavne. Förstemann opfører saaledes fra 8de til 10de Aarh. de oldtyske Navne *Woto*, *Wodicho*, *Wodilo*, *Wodunc*²⁾. Ogsaa som første Led af et norsk Personnavn i senere Tid synes Adjectivet *ōdr* „rasende“ at forekomme. Prof. O. Rygh gjør mig opmærksom paa *Orizstadha kirkia* Dipl. Norv. II, Nr. 848 (Aar 1463), nu Olstad (udtalt med tykt *l*), i Oie i Gudbrandsdalen. *Oriz* kan være opstaaet af **Ódrīds*, eftersom *k* ofte i Middelalderens Norsk findes indskudt foran *sst* i Stedsnavne. I historisk Nordisk er *w* i Fremlyden faldt bort foran *ō*. Jfr. *woraho* i det følgende.

woduride viser, at tostavelers Stammer paa *-u*, hvis første Stavelse var lang, i Urnordisk beholdt sit *-u*, hvor de optraadte som første Sætningsled. Saaledes heder det ogsaa *ginuhe*... paa Spydstagen fra Kragehul, d. e. *ginnu-h*.; men i *ginoronor* paa Stentofta-Stenen er dette *u* gaaet over til *o*.

Andet Led af Mandsnavnet *woduride*, Nom. **Wōdurīdan* er afledet af Verbet

¹⁾ Heller ikke Collitz har løst alle Vanskeligheder. Hvorfor har Urnord. *-e* i *haite*, jfr. got. *haitada*, derimod *-a* i Nominativ af *n*-Stammer, hvor Got. har *-a*? Hos Collitz finder jeg ikke dette forklaret.

Andre Opfatninger nævnes af Brugmann Grundriss d. vgl. Gr. II S. 617. Imod at føre den urnord. Dativ paa *-e* tilbage til en idgerm. Dativ paa *-ē* (af *-ēi*) eller Abl. paa *-ēd* eller Instrum. paa *-ē* taler urnord. Nomin. paa *-a* af *n*-Stammer og urnord. *swestar*.

²⁾ Burg (Runeninschr. S. 127) sætter første Led af *woduride* i Forbindelse med got. *wōpi* Nom. sg. f., *wōpja* Dat. sg. f. (Stamme *wōpu-*) „sød“, om Lugt. Men dette synes baade fra Betydningens og fra Formens Side at ligge fjærnere, ligesom denne Combination ogsaa paa Grund af de anførte tyske Navne er mindre sandsynlig.

„ride“ og betegner „Rytter“. Denne Nominalstamme er dannet ligesom oldn. *-bíttr* af *bíta*, *-drífr* af *drífa*, *brjótr* af *brjóta* o. s. v. Derfor maa *i* i **woduride** være opstaaet af den idgerm. Diphthong *ei*. Mandsnavne paa *-rǫdr*, Gen. *-rǫds* er i historisk nordisk Sprog ikke sædvanlige. I Grímmismál 48 forekommer som Odensnavn *Atrǫdr* (af *rída at*), hvori *i* efter Orddannelsesreglerne maa antages for langt. Som Modstykke hertil har man dannet Odensnavnet *Frárirǫdr* Snorra Edda ed. AM. II, 472 og 555. Fra sen Tid har vi *Andrǫdr*, Gen. *Andrǫds* (hvoraf *Andrǫsey*), i Kjalnesingasaga, hvilket Mandsnavn vistnok ikke er historisk. Disse Navne *Atrǫdr*, *Frárirǫdr*, *Andrǫdr* er dannede efter samme Princip som det urnordiske Mandsnavn **Wōdurīðar*, Dat. **woduride**, men tør neppe betragtes som Vidnesbyrd om, at Mandsnavne paa *-rǫðar*, *-rǫðr* havde holdt sig uafbrudt fra Tiden før Vikingetogene ind i den historiske Tid. Endnu mindre tør jeg antage dette ved Mandsnavnet *Guðrǫðher* i Dipl. Norv. II Nr. 617 (Aar 1411, Lærdal). *Endrǫðher*, *Andrǫðr*, Gen. *Eindrǫðz* (Dipl. Norv. II, Nr. 662, Aar 1421, Bergen) i norske Diplomer fra 14de Aarh. og senere holder jeg for yngre Former end *Eindrǫði*, Gen. *Eindrǫða*. Heller ikke de i historisk nordisk Sprog hyppige Kvindenavne paa *-rǫðr* tør jeg nu sætte i Forbindelse med urnord. Mandsnavne paa *-rǫðar*. Kvindenavnene paa *-rǫðr* er vistnok, som Gislason (Aarbøger 1868 S. 351—353 og Aarbøger 1870 S. 120—131) har udviklet, opstaaede af *-frǫðr*, som Mandsnavne paa *-rǫðr* af *-frǫðr*.

Ved Spørgsmaalet om, hvorvidt andre germanske Sprog har Navne, hvis sidste Led svarer til Stammen *rǫða*- i **woduride** og hører til Verbet „ride“, maa man se bort fra de gotiske Navne paa *-rith*, *-rid*, *-ritus* og *-ridus* og fra vandaliske paa *-rith*. Thi da *ē* i Gotisk og Vandalisk gaar over til *ī*, kan disse Navne være opstaaede af Navne paa *rēða*-, Nomin. *-rēþs*, og de har da intet med **woduride** at gjøre. Se Dietrich Aussprache des Gotischen S. 71 f.; Bremer Paul-Braune Beitr. XI, 7, Anm. 1; Wrede: Sprache der Wandalen S. 68 f.; Wrede: Über die Sprache der Ostgoten S. 88 f. Wimmer (Runeninschr. 61 f.) og Henning (Runendenkm. S. 4 f.) forklarer den gotiske Indskrift fra Kovel i Volhynien *tilarids* som et Navn, der betyder „dygtig Rytter“. Denne Forklaring er vistnok phonetisk mulig, men al Sandsynlighed taler dog for, at *tilarids* er et Navn, der i Wulfilas Sprogform skulde hede *Tīlarēþs*. Paa den ene Side har nemlig Angelsaksisk Mandsnavnet *Tilred* (Lib. vit. Dunelm. fol. 41 b). Paa den anden Side er det vist, at Stammen *-rēða* hyppig forekom i gotiske Navne (Bremer Paul-Braune Beitr. XI, 9 f.), medens det er mindre vist, om et derfra forskjelligt *-rǫða* tør anerkjendes i gotiske Navne. Endelig synes Betydningen af første Led *tila*- (jfr. got. *gatils* εὐχαιρος) at passe vel saa godt til *rēðan* som til *rǫðan*. Derimod forekomme hos andre germanske Stammer Mandsnavne, som sikkert synes at høre til Verbet „at ride“, og at svare til urnordiske Navne paa *-rǫðar*. Saaledes er f. Ex. i 9de Aarhundred Mandsnavne paa *-rid*, *-rit* ikke sjældne hos Sakserne. Se herom Förstemann i Kuhns Z. f. vgl. Sprachf. I, 506—512 og III, 319 f. samt Altdeutsch. Namenbuch.

witadahalaiban forstaar jeg som et Substantiv af Hankjøn i Dativ, der staar i Apposition til **woduride**. I det sammensatte Substantiv **witadahalaiban** er andet Led lettest at forklare. Det maa betyde det samme som got. *gallaiba* (Stamme *-an*) Kammerat (συμμαθητής, συστρωτήτης), egentlig den, som deler Brød

med en anden (mlat. *companiono*). Samme Ord som det gotiske er oht. *galeipo*, *gileibo* „sodalis“. Det er tabt i historisk nordisk Sprog.

Ordet er ved Suffixet *-n* afledet af Stammen *hlaiba-* (got. *hlaiþz*, Accus. Plur. *hlaibans*; oldn. *hleifr*, Nom. Plur. *hleifar*) Brød, Brødlev. Ordet er, ialfald tilsyneladende, dannet ligesom onorsk *rúni* Fortrolige (en som har Hemmeligheder sammen med en anden), *sinni* Ledsager (en som er paa Reise sammen med en anden), o. s. v. Disse Substantiver synes paa Grund af sin Betydning oprindelig at have havt et Præfix, der har betegnet „sammen“. Dette finde vi ogsaa ved Ord i andre germanske Sprog, der i Betydning svare til de anførte nordiske Ord. Saaledes svarer ags. *gerúna*, oht. *kirúno* i Betydning til onorsk *rúni*; got. *gasinþja* til onorsk *sinni*, oht. *gilanto* „Landsmand“ til onorsk *landi* o. s. v., ligesom got. *gahlaibin* (Dativ) til umord. *-halaiban*. Ogsaa i Nordisk er der Spor af tilsvarende Dannelser, der har indeholdt et Præfix med Betydning „sammen“; saaledes onorsk *granni* = got. *garazna*. De i Betydning tilsvarende Substantiver paa *-n* i Latin indeholde ligeledes et Præfix med Betydning „sammen“: *commilito*, *congerro*.

Jeg antager ikke, at i *halaiban* Præfixet *ga-* ved phonetisk Slid er faldt bort, men at man til det usammensatte *halaiba*, hvor dette indtraadte som andet Led af en Sammensætning, har overført den Betydning, som egentlig tilkom **ga-hlaiba*.

Mangelen af et Præfix „sammen“ er dog ved den her omtalte Gruppe af Substantiver ikke udelukkende nordisk, men forekommer ogsaa i oht. Formationer som *ôr-rúno*, *nôt-stallo* og fl. (Grimm Deutsche Gramm. II, 749 f.). Grunden til, at Præfixet *ga-* mangler i *witada-halaiban* ligesom i de anførte oht. Ord, søger jeg i en Trang til at undgaa Sammensætninger, hvis ene Led igjen opfattedes som en Sammensætning. Thi slige „Decomposita“ er de germanske Oldsprog overhoved imod. Altsaa staar *-halaiban* i *witada-halaiban* ikke paa samme Trin som det historiske Sprog *landi*, *rúni*, *sinni* o. s. v. Formen *rúna* (istedenfor **grúna*, jfr. *granni*) overførte man fra *eyra-rúna*.

halaiban er opstaaet af **hlaiban*. I adskillige urnordiske Indskrifter indskydes *a* mellem *l*, *r* eller *n* og en anden Consonant. Saaledes: *worahto* Tune (men *dohtria*). *harabanar* (af **hrabnar*); *waritu* Varnum. *hæriwulafa*; *hæþuwulafa*; *hæruwulafir*; *warait* Istaby. *wolafir* 2 Gange; *arageu*; *bariutiþ*; *herama*-Stentofta. *barutr*; *uþaraba*; *hærama-*; *arageu*; *falahak* Björketorp. *hæþuwolafa* Gommor. Denne Eiendommelighed findes altsaa i Sverige og det sydøstlige Norge. Derimod anvendes den ikke i urnord. Indskrifter fra det sydvestlige og vestlige Norge. De eneste danske Exempler er *asugisalas* og *agala* Kragehul.

Dette indskudte *a* er ikke et fuldtonende *a*, men en reduceret Vokal. Dette viser sig af Skrivemaaden paa Istaby-Stenen, hvor et fuldtonende *a* betegnes ved *h a*, medens et reduceret *a* der betegnes ved *þ a*. Det fremgaar ogsaa deraf, at det indskudte *a* i *halaiban* ikke danner nogen Stavelse, saaledes som Versemaalet i det følgende vil vise os. Af tilsvarende yngre Former ser man, at slige indskudte reducerede Vokaler her, som i andre Sprog, periodevis dukke frem og atter forsvinde. At de er et lidet fast Element af Ordene, ser man ogsaa deraf, at de i nogle Indskrifter anvendes, i andre samtidige ikke. Lignende indskudte Vokaler,

„anaptyktiske Vokaler“, „Svarabhakti-Vokaler“ findes i mangfoldige Sprog, f. Ex. Oldhøitydsk, Oskisk, finske Sprogarter o. s. v.

Naar en Vokal som i **halaiba** udvikler sig af den anden Consonant, bestaar dette deri, at denne Consonant bliver til den tilsvarende Sonant, efterfulgt af en consonantisk Overgangslyd (Brugmann Grundriss d. vgl. Gramm. I, § 623). Men naar, saaledes som i **worahto**, en Vokal har udviklet sig af den foregaaende Consonant, maa Stavelsen efter Brugmann have været udtalt med „tvetoppet Accent“ (med Circumflex).

Vokalindskuddet i **worahto** er ganske som i Oht., f. Ex. *gauuorahtos* i Wes-sobrunner-Bønnen. I Indskrifter med den kortere Rækkes Runer findes en Vokal ofte indskudt i samme Lydstilling, som i de urnordiske Indskrifter, men i hine er den indskudte Vokal oftest lig den nærmest følgende Vokal. Dog er Indskuddet i *barufar* Lilj. 621, d. e. *bræðr*, analogt med det, som forekommer i *bariutiþ* Sten-tofta, *barutr* Björketorp.

Skrivemaaden **halaiban** viser, at Ordet ikke blev udtalt saaledes, som Islændingerne nu udtale *hl* i Fremlyd, nemlig med tonløst *l*, men at der hørtes to Consonanter. *h* var i Urnordisk sandsynlig, naar *l*, *r*, *n* fulgte, tonløs Spirant.

Hvor Urnordisk i Indlyd mellem tonende Lyd har **b**, d. e. den bilabiale tonende Spirant *b̥*, er denne i det oldnorske Literatursprog regelret gaaet over til *f*, der i den senere Middelalder udtaltes som labiodentalt *v*.

I det første Sætningsled **witada-** er andet **a** Stammens udlydende Vokal. Jfr. **hlewagastir** paa Guldhornet; **walhakurne** paa Tjurkø-Bracteaten. Det første Sætningsled **witada-** har jeg i Tidskr. f. Philol. VII, 227—229 sammenstillet med got. *witōþ* n. (som første Led *witōda-*) „Lov“, oht. *wizzot*, *wizzod* (der hos Otfrid er masc. Grimm Gramm. II, 254), osaks. *witat*, *witut*, ofris. *wylat*. Jeg antog Ordets oprindelige Betydning for at være „Indstiftelse, Anordning“ og henviste særlig til got. *drauhti-witōþ* „Krigstjeneste“ (σῑϑιϑεζ). Herefter antog jeg, at **witada-halaiba** har betydet „Kammerat“, oldn. *lagsmaðr*, og vel nærmest „Krigskammerat“. Men **witada-** kan, som Burg har fremhævet, ikke formelt nøiagtig svare til got. *witōda-*. Thi til dettes *ō* maatte paa Tune-Stenen have svaret **o**, ikke **a**, hvilket godtgjøres af **sijoster** paa Side *b*. Jfr. ogsaa **worahto** og paa Side *b* Endelserne **-or** og **-ano**. Desuden kan sammenlignes Vånga-Indskriftens **haukoþur**, hvilket Navn jeg nu forklarer som nomen agentis af **haukōn* „jage med Høg“.

Jeg holder nu **witada-** for at være formelt beslægtet, men ikke etymologisk identisk med got. *witōda-*, og det kan mulig i Betydning stemme overens med dette. Snarest er Formen *witāda-*, opstaaet af *witēda-*, jfr. got. *fahēds* (Burg Runen-inschr. 128). I dette Tilfælde vil Ordet høre formelt til lat. *vidēre*; got. *witan*, *witaida* „se paa Noget, iagttage“. *witāda-* vil da indeholde samme Stamme som onorsk *vitadr* „udseet, anvist, bestemt“; f. Ex. Vafþr. 18: *sa er þeim vollr vitapr*. En substantivisk Brug af dette Participium forekommer i Glúma Kap. 7: *akr er liallaðr var Vitazgjafi*, *þviat hann varð aldregi úfrær*; Kap. 8: *eigi bráz hann Vitazgjafi*. Dette Navn *Vitazgjafi*, som Gislason (Aarbøger 1869 S. 119) har sammenstillet med **witada-**, betyder „han som giver det, som er visst“. Paa lignende Maade kan **witada-** i **witadahalaiban** egentlig betyde „det bestemte“, „Anvisning“ og særlig

have været anvendt om det ved faste Bestemmelser ordnede Forhold mellem de Hirdmænd, som tjene den samme Høvding, jfr. got. *drauhtiwitōþ* og onorsk *hirdlǫg*.

Mindre sandsynligt forekommer det mig, at **witada-** skulde have kort *a* i anden Stavelse¹⁾.

Efter den i det foregaaende nævnte Opfatning er første Led **witada-** at forstaa substantivisk, saa at **witada-halaiban** betyder „Lags-Fælle“, d. e. ham som havde været Vivs Kammerat i et ved faste Bestemmelser ordnet Samfund (d. e. sandsynlig i en Høvdings Hird). Det historisk nordiske Sprog vilde i en hermed logisk ensartet Sætningsform som første Led heller bruge en Genetiv end Stammeformen. Ved den givne Forklaring kan det af Formen **witada-** ikke sees, hvilket Kjønn Ordet tilhører²⁾.

Da **witada-halaiban** staar i Apposition til **woduride**, maa det være Dativ. Af denne urnord. Dativform paa *-an* ved *n*-Stammer af Hankjønn har den historisk Tids nordiske Form paa *-a* udviklet sig. En Melleform med nasaleret *a* har holdt sig umiddelbart efter Vokal endnu i 9de Aarh., saaledes som Accusativ-formerne *hruq* paa Kirkebø-Stenen fra Færøerne og *aq* paa Frerslev-Stenen i Sjælland vise. Den urnord. Endelse *-an* i Dativ stemmer etymologisk overens med den ags. paa *-an* (f. Ex. *hanan*) og den fris. paa *-a*. Ogsaa i Oldsaks. forekommer tildels *-an* (Paul i Paul-Braune Beitr. IV, 360). Derimod afviger den fra den got. og oht. paa *-in* (got. *hanin*, oht. *henin*).

Den urnord. og ags. Endelse kan lydret svare til den græske Endelse *-ον* (f. Ex. *γέροντι*), og den er mulig bevaret fra en førgerm. Endelse *-oni*³⁾.

Men Stammeformen paa *-on*, germ. *-an* hører dog oprindeligt kun hjemme i Acc. sg., ikke tillige i Gen. og Loc. sg. Det synes derfor rimeligere, at Stammeformen paa *-an*, som Nordisk og Frisisk-Engelsk viser i Dat. og Gen. sg., til disse Casus er bleven overført fra Accus. indenfor de germanske Sprogs særlige Udvikling.

Men hvad enten den førgermanske Form for Dat. sg. ved *n*-Stammer af Hankjønn er at sætte alene som *-eni* eller dels som *-eni*, dels som *-oni*, forudsættes ved begge Opfatninger her et Locativsuffix *-i*.

1) Burg (Runeninschr. S. 128) bemærker: „Endlich steht es überhaupt gar nicht fest, dass das *a* indogermanischer Länge entspricht; *witadā-* kann eine bildung wie *βίτοτο-* sein, oder auch im ablautsverhältnisse zu *vitoda-* stehen, vorausgesetzt, dass *vitoda-* weder das participium zu einem **viton* (Leo Meyer § 123, § 459) = ags. *uſtian* noch zum schwachen verb *viton* (Möller PBB. VII 478 anm.) ist. Kremer PBB. VIII 431 hat in *vitoda* einen älteren consonantischen stamm „*vitōd-* n. *νόμοζ*, lex“ vermutet und der genuswechsel wie das schwanken zwischen urgerm. *ſ* und *ð* verleiht dieser vermutung einige wahrscheinlichkeit“.

Men gr. *βίτοτοζ* er vel afledet af en Nominalstamme *βίτο-*. Og at got. *witōþ* er afledet af **witon*, bliver dog vel det sandsynligste.

Hollandsk *wet* f. „Lov“, pl. *wetten*, forklarer Möller (Paul-Braune Beitr. VII, 878) af en Grundform **witadā*.

2) Man kan spørge, om ikke **witada-** kan forstaaes adjectivisk, svarende i Form til Stammen i oldn. *vitadr*, af **witēda-*. Oldn. *vitadr* betyder „anvist, bestemt, viss“; f. Ex. *hans er mér nú vān vituð* Eiriksm., ham venter jeg nu vist. Kunde **witada-halaiban** herefter opfattes som „en fast anvist Kostkammerat“, sammensat som f. Ex. oldn. *unglamb*? Denne Opfatning forekommer mig mindre sandsynlig. Thi ved den udtrykker **witada-** et Begreb, der ikke synes at kunne have været som Artsmærke saa betegnende for **halaiba**, at man skulde vente at finde det som første Sætningsled forbundet med dette.

3) Jfr. Kauffmann i Paul-Braunes Beitr. XV, 561.

Trestavelser Ordformer, der i det idgerm. Fællessprog endte paa *-i*, har i Urnordisk mistet sit *i* (Kluge i Pauls Grundriss I, 360).

Ligesom historisk nordisk Sprog for Dativ og Gen. sg. af Hankjønssammer paa *-n* havde samme Form paa *-a*, saaledes havde ogsaa Urnordisk ligesaavel i Gen. som i Dativ Endelsen *-an*, saaledes som f. Ex. Genetiven *þrawiṅan* paa Tanum-Stenen i Baahuslen viser. Men i Gen. har i det idg. Fællessprog Casussuffixet været et andet end i Dativ og Locativ.

worahto er Præteritum Indic. 1ste Ps. Ental og betyder „gjorde, forarbejdede“. Saaledes har Munch forklaret Ordet. Det tilsvarende Verbum er i Gotisk *waurkjan*, der i Præt. Indic. 1. Ps. Ent. heder *waurhta* (udtalt *worhta*); oht. *wurchan*, *wurken*, Præt. *worahta*, *worhta*; ags. *wyrcean*, Præt. *worhte*. I Gotisk betyder Verbet „virke, gjøre, frembringe, foranstalte“. Det tilsvarende Verbum i Oldnorsk er *yrkja*, Præt. Indic. 1. Ps. Ental *orta*. Dette Verbum bruges i det isl. Literatursprog med Object kun om Markarbejde og om det at gjøre Vers. Hvad her paa Tune-Stenen er udtrykt ved **worahto**, udtrykkes i Runeindskrifter fra den kristne Tid ved Præteritum af *gera*. F. Ex. *nikulas allasun kerpe runar* paa den ene Tose-Sten i Smaalenene.

Den til **worahto** svarende 3dje Person forekommer i følgende to Indskrifter med den længere Rækkes Runer: **wurte** paa Tjurkö-Bracteaten fra Bleking (Stephens Nr. 28) med Objectet **runor**; **orte** paa By-Stenen fra Sigdal med Objectet **þat** d. e. dette Mindesmærke. Dertil svarer **urti** (uden Object) paa Sølvesborg-Stenen i Bleking, hvis Indskrift viser en Blanding af den længere og den kortere Rækkes Runer. Endelig har Indskriften paa Etelhem-Smykket fra Gotland **wrta** (hvor Andre læse **wrtaa**), hvilket jeg har opfattet som 3dje Person, medens Kock og Noreen forklare det som 1ste Person. I alle disse Indskrifter betegner Verbalformen „gjorde, forarbejdede“.

worahto har bibeholdt **w** foran **o**, medens dette er faldt bort i By-Stenens **orte**. Ved sidstnævnte Indskrift skal jeg tale om Tiden, da **w** i denne Lydstilling faldt bort. **worahto** har bibeholdt det urgermanske *or*, der endnu findes i Oldisl. *orta*. Om Forholdet til *w* i **wurte** skal jeg tale ved By-Stenen. Endelig har **worahto** bibeholdt den tonløse Spirant **h**, der mellem *r* og *t* allerede er faldt bort i Tjurkö-Bracteaten Sprog.

I urnordiske Indskrifter har det svage Præteritum i Indic. i 1ste Person Endelsen **-o**: **worahto**. Ligesaa **tawido** Guldhornet; **faihido** Einang. Denne urnord. Endelse **-o** svarer lydret til den oldnorske *-a* (**worahto** = onorsk *orta*). Jfr. urnord. **runor** = onorsk *runar*; urnord. **-oster** (i Superl. Nom. pl. m.) = onorsk *-astir*. Urnord. **o** er her vistnok langt og kunde lydret svare til got. *ō*. Saaledes svarer urnord. **-or** i Nom. Acc. Flertal og i Gen. Ental af *ō*-Stammer til got. *-ōs*. Men i 1ste Ps. Ental af det svage Præteritum har Gotisk Endelsen *a*, ikke *ō*. Dette *a* kan ikke lydret svare til urnord. **-o**; got. *tawida* kan ikke formelt være identisk med Guldhornets **tawido**. Dette har allerede Munch paavist.

Flere har ment, at Gotisk her staar paa et mindre oprindeligt Trin end Urnordisk og at den gotiske Form paa *-a* (*tawida*) er laant fra 3dje Person, ligesom Endelsen *i* eller *e* i Middelalderens Norsk overføres fra 3dje Person til 1ste Person,

Endelsen i urnord. **worahto**, **tawido**, **faihido** forudsætter efter Fleres Mening en førgermansk Endelse *-tōm*, der oprindelig skal have tilhørt Aorist, ikke Perfectum. Men den Mening, at Vokalen i den Endelse, som første Person Ental af det svage Præteritum har i Gotisk og Vestgermansk, skulde være overført fra tredje Person, maa vistnok opgives paa Grund af den Forklaring, Collitz har givet af disse Former. Han forklarer (i første Hefte af the Amer. Journ. of Philol. IX) 1. og 3. Ps. sg. af det svage germ. Præteritum som oprindelig tilhørende Perfectum i Medium; saaledes f. Ex. ofris. *dede*, ags. *dyde*, osaks. *deda*, oht. *teta* af idg. *dhedhai* = oind. pf. med. *dadhé*. Endelsen *-da* i Hovedmassen af Verberne i 1. og 3. Person, ældre *-pa* (i *kunpa*) er efter ham opstaaet af førgerm. *-tai*, der oprindelig kun hørte hjemme i 3. Ps. og derfra er overført til 1. Ps., som tidligere havde Endelsen *-ai*. Udlydens *-ai* er i Gotisk lydret blevet til *-a*. I Gotisk kan første Persons Endelse *-a* efter Collitz altsaa ikke have fortrængt en ældre Endelse *-ō*.

Collitz tiltræder den Forklaring af Endelsen *-ō* i urnord. **worahto**, **tawido**, **faihido**, som Gislason i „Aarbøger“ 1869 S. 127—129 har fremsat. Efter ham skal dette *o* være opstaaet af *-au* og til Præt. Indic. være overført fra 1 Ps. Præt. Conj., hvor Gotisk har Endelsen *-au*. Gotisk skulde altsaa her staa paa et oprindeligere Trin end de ældste Rumeindskrifters nordiske Sprogform.

Denne Forklaring af *-ō* i **worahto** synes dog lidet sikker. Det er overhoved langt sjældnere (skjønt der kan paavises Exempler derpaa), at Coniunctiv Form paavirker den meget hyppigere brugte Indicativ Form, end omvendt. Desuden vil det være et sjældent Phænomen, hvis der, istedenfor Lighed i Form mellem 1. og 3. Person, senere er indført for 1. Person en Form, der er forskjellig fra 3. Persons, selv om denne Forandring har frembragt Lighed i Form mellem 1. Ps. Ind. og 1. Ps. Conj.

I Gotisk har det svage Præteritum i 2. Person sg. Endelsen *-(d)ēs*. Denne svarer sandsynlig til den oind. secundære Endelse i 2. Ps. sg. med. *-thās*. Altsaa synes got. 1. og 3. Ps. *waurhta* efter sin Oprindelse at være Perf. Med., 2. Ps. *waurhtēs* derimod Aor. Med. Men i 2. Ps. sg. har Oht. sædvanlig Endelsen *-ēs*, f. Ex. *kesuahtoos* i Benedictinerregelen. Det lange *o* findes i Alemann. ogsaa i 1. og 3. Ps. plur.: *suohtōn* „vi, de søgte“ (Kögel i Zeitschr. f. Gymn. 34, 407). Sievers formoder (Paul-Br. Beitr. IX, 562), at dette i det svage Præteritums Endelser optrædende Skifte af *ē* og *ō* i sin Oprindelse grunder sig paa Hovedtonens forskjellige Stilling, og han holder *-ō* i de urnord. Former af 1. Ps. **worahto** o. s. v. for at være i sin Oprindelse identisk med det lange *ō* i oht. Former af 2. Ps. f. Ex. *kesuahtoos*.

Det synes mig muligt, at Urnordisk engang i 2den Ps. ikke blot har havt en Form svarende til oisl. *-er*, *-ir*, got. *-ēs*, men ogsaa en Form med langt *o* som i oht. *-ōs*. Derefter kunde for 1. Ps. være dannet Formen **ōm* senere *-ō* (som foreligger i **worahto** o. s. v.), ligesom man i Oht. tildels har overført det lange *o* fra 2. Ps. sg. til Flertalsformer og ligesom man i Græsk ifølge J. Wackernagel (Kuhns Z. 30, 307) efter 2. Ps. *-θης* i Aorist (= oind. *-thās*) har dannet 1. Ps. *-θην*. Vokalen *ō* i **worahto** vilde efter denne Forklaring i sin Oprindelse tilhøre Aor. Med., medens Endelsens *-a* i got. *waurhta* oprindelig har tilhørt Perfect. Med.

Ialfald har Endelsen -o i **worahto** ikke noget tilsvarende i nogen ikke nordisk Form af Præt. i 1ste Person og er derfor betegnende for Tune-Indskriftens nordiske Eiendommelighed.

Af det Ord, som har fulgt efter **worahto**, er kun tilbage det øverste Stykke af første Rune, nemlig det øverste af en ret Stav til høire og det øverste af en til venstre derfra nedad skraanende Sidestav. Runen synes efter sin Form at have været **r**. Munch antager med Rette, at her Objectet stod, og at det har været Ordet for „Runer“. Dette maa have været skrevet **runor**; jfr. **wurte runor** Tjurkö, **runor waritu** Varnum.

Indskriften paa Side *a* er altsaa:

ek wiwar after · woduride witadahalaiban : worahto : r[unor]

Ordret oversat:

„Jeg Viv efter Vodurid Lags-Fælle virkede Runer“.

Eller friere:

„Jeg Viv gjorde disse Runer til Minde om min Krigskammerat Vodurid“.

Runeristeren taler i den her behandlede Indskrift i første Person. Til Verbalformen, der er sat i første Person, er „jeg“ med Navnet i Apposition Subject. Det samme er Tilfældet i de ovenfor ved **ek** anførte urnord. Indskrifter fra Gallehus, Strand, Valsfjorden, Varnum, Lindholm, Kragehul, Reistad og paa flere Bracteater. I andre ovenfor anførte urnord. Indskrifter, i hvilke Runeristeren taler i første Person, staar „jeg“ ikke foran et Personnavn, men er føiet til Verbalformen. Ogsaa i Einang-Stenens Mindeindskrift taler Runeristeren i første Person, saaledes som Verbalformen (**faihido**) viser, men Pronomenet „jeg“ er her ikke særlig udtrykt.

Dette at den Person, som affatter en Indskrift, taler i første Person, kan paa-vises til de forskjelligste Tider og hos de forskjelligste Folk. Men Variationer med Hensyn til Skik og Brug gjør sig ogsaa her gjældende. Fra nyere Tid kan exempelvis anføres en Indskrift, ikke med Runer, paa Fodstykket af en Sølvkalk i Vossevangens Kirke, der med Oplosning af Forkortningerne lyder saa: *Anno domini MVDI die sancti georgii martyris ego frater Nicolaus Johannis feci hunc calicem fieri* (Urda II, 63; Nicolaysen Fornlevn. S. 386).¹⁾

Paa de talrige nordiske reiste Mindestene med Indskrift i de yngre Runer fra den første kristelige Tid er det derimod fast Skik, at Runeristeren eller den Mand, som har ladet Stenen reise, taler i tredje Person²⁾. Men paa den hedenske Kärnbosten i Södermanland, hvis Runer og Sprogform er nærbeslægtede med Rök-Stenens

¹⁾ I en Runeindskrift paa en Marmortavle i Tingvoll Kirke i Romsdals Amt taler Skriveren i første Person. En Sten paa Tose i Smaalenene har følgende Runeindskrift: *aslacar gerfe mik runar ek rist auk rapna stave uer* samt særskilt *sici*. Her taler først Stenen, derpaa Runeristeren i første Person. Ligeledes taler den Mand, som har ridset en Runeindskrift i Aals Kirke i Hallingdal (Steph. III, 335), i første Person.

²⁾ En sjælden Undtagelse er *raistik runar* Lilj. 38, hvis dette betyder „ridsede jeg Runer“. Jfr. min Bemærkning hos Brate Runverser Side 26 f.

og som vist ikke er yngre end 900, heder det: . . . [stai]n þina (a)ft mik sialbr in aft kairulf brupur uarb iak hrau[ri]. Se min Afhandling om Rök-Stenen S. 99 f. Denne Eiendommelighed ligesom flere andre i denne Indskrift-Type stemmer overens med de urnordiske Indskrifter, men afviger fra den første kristelige Tids Runeindskrifter.

Ogsaa i enkelte andre meget gamle Indskrifter med den kortere Rækkes Runer forekommer den Eiendommelighed, at den Person, som har ladet Stenen reise eller har indridset Runerne, taler i første Person. Saaledes f. Ex. paa Gimsø-Stenen fra Lofoten, dog her uden Tilføielse af *ek*.

I Brevskaber fra Middelalderen hos forskjellige germanske Folk finde vi en tilsvarende Udtryksmaade med „jeg“ efterfulgt af Navnet som Subject. Saaledes regelmæssig hos Angelsakserne: *Ego Aethelredus rex consensi et subscripsi. Ic æpestan æfeling gesutelige. Ic Cæolnôð þis festnie and wrîte*; o. s. v. Ligesaa i et gotisk Diplom fra Neapel Aar 551, f. Ex. *ik merila bokareis handav meinai ufmelida*.

Nærmere vedkommer det os her, at den, som har sat et Gravmæle, i romerske Indskrifter ikke sjælden taler i første Person, uagtet Udtrykket med 3dje Person forekommer endnu hyppigere. Saaledes Orelli-Henzen 7370 (Pollentia): *M. Calepius T. l. Philippus titulum posui vivus et meis libertis*; i en længere Indskrift fra Lyon (Wilmanns Exempla 249): *hunc titulum mihi et illi vius posui*. Andre Exempler vil findes f. Ex. hos Wilmanns II, 690 f. Ogsaa i græske Gravskrifter forekommer denne Udtryksmaade ikke sjælden. Den er overhoved ikke begrænset til en enkelt Tid eller enkelte Folk, men kan forekomme til de forskjelligste Tider og hos de forskjelligste Folk.

Efter den i det foregaaende givne Forklaring er Runerne paa Side a af Tune-Stenen en Mindeindskrift, indridset af Viv til Minde om hans afdøde „Fælle“, „Kammerat“ (**witada-halaiban**) Vodurid. De havde sandsynlig været i samme Hird. Ligeledes er flere, især danske Indskrifter med den kortere Rækkes Runer indridsede til Minde om en *félagi*. F. Ex. paa Hedeby-Stenen (Thorsen Slesvig S. 142 ff.): *þurlf risþi stin þansi himþigi suins eftin erik filaga sin* o. s. v. Saaledes ogsaa Lilj. 1403, 1416, 1425, 1431, 1446, 1499, Aarhus-Stenen (Thorsen Jyll. Nr. 29), Hobro-Stenen (Thorsen Jyll. Nr. 40). Thorsen (Runemindesm. i Slesvig S. 153) udvikler, hvorledes Ordet *félagi* „en Person, der er traadt i Formuesfællesskab med en Anden“ paa Island og i Norge angiver et Forhold, der i Regelen tillige var et fast Venskabsforhold og under visse Betingelser begrundede en gjensidig Arveret, der paa Island og i Norge var fastsat ved Lov. Jfr. v. Amira i Pauls Grundriss II, 146 f.

Vi tør formode, at det ved **witada-halaiba** i den urnordiske Tid angivne Forhold har været nogenlunde ensartet. Dette tør vi slutte deraf, at en Mand indhugger Mindeindskrift paa en reist Steen over sin afdøde **witada-halaiba** og at Udtrykket **witada** synes at henvise til et Forhold, der er ordnet ved faste Bestemmelser.

En Runesten med de yngre Runer i Sigtuna, Sverige, indeholder efter Sæve hos Stephens III, 333 en Mindeindskrift *ifta krimulf matu nou[ti sin]*.

I Tune-Indskriften paa Side *a* synes der tydelig, som allerede Munch har formodet, at være tilsigtet Alliteration, thi af de i Indskriften forekommende 4 Substantiver begynde de 3 med **w**, ligesom Verbalformen **worahto**, der er stillet foran det 4de Substantiv. Saavidt vi kan dømme ved et Sprog, hvoraf saa lidet er levnet, synes Sættningen **witada-halaiban** ikke at være det enkleste Udtryk for det Begreb, som det udtrykker, men at tilhøre den høiere Stil og at være valgt netop, fordi det begynder med **w**. Det ligger herefter nær at formode, at Indskriften indeholder virkelige Vers. Disse vilde jeg ordne saaledes:

ek Wiwāk after
Wōdurīdē
witādā-hlaibān
worhtō rūnōr.

Hvis **wiwar** har lang første Stavelse, synes **ek** her at være Optakt. De to første Stavelser i *witada-* holder jeg for metrisk Opløsning. Første **a** i **halaiban** danner ikke nogen egen Stavelse. Heller ikke **a** i **worahto**. Jeg har derfor udeladt disse Vokaler ved den metriske Gjengivelse.

Det er at mærke, at *after* i Verset er betonet og ved Versindsnit adskilt fra *Wōdurīde*. Dette synes lettest at forklares, naar vi antage, at *after* syntaktisk her egentlig er Adverbium, ikke Præposition. Udtrykket synes egentlig at betyde: „Viv gjorde bagefter for Vodurid Runer“, d. e. Viv gjorde Runer for Vodurid efter dennes Død. At der staar Skilletegn efter **after**, bliver naturligere, naar vi antage, at Ordet ikke er proklitisk.

Ogsaa i andre urnordiske Indskrifter er Vers bevarede. En Dopsko fra Torsbjærg (Wimmer Runenschr. 104) har Indskriften:

owlþuþewar
niwaŋemariā

Binderunen **em** er først læst saaledes af Holthausen, som ogsaa nævner, at **ni** mulig kan være Feil for **in**. Jeg finder her Vers:

Wolþuþewār
in Wangē māriā,

d. e. „V. i Vang, den navnkundige“. At der i Begyndelsen af Linje 1 er skrevet **ow** for **wo** og først i L. 2 **ni** for **in**, er ikke Feil, men tilsigtet Kunstleri, hvortil jeg har anført mangfoldige Analogier fra senere nordiske især svenske Indskrifter hos Brate Runverser. Se navnlig S. 245 f., 256—259, 366 f. At Udtrykket i Torsbjærg-Indskriften er poetisk, ser man af **mariā**; **in** tager jeg som Optakt.

Stentofta-Stenen i Bleking begynder med 4 Linjer, som danne fire Verslinjer:

niuha borumr
niuha gestumr
haþuwolafR gaf
hariwolafR magiu

Ordret: „Nyt til Sønner, nyt til Gjæster Hathuvolf gav, Harivolf til Dreng“, d. e. „Dette nyopførte Mindesmærke viede Hathuvolf til sine døde Sønner og Gjæster, Harivolf til sin døde Søn“.

Gjntagelsen **niuha** — **niuha** viser, at Udtrykket er poetisk. Efter tre Ganges Undersøgelser af Originalen tror jeg, der skal læses **magiu**, men Runerne **gi** er yderst utydelige, navnlig **g**.

I Modsætning til min tidligere Opfatning tror jeg nu at kunne godtgjøre, at Stentofta-Stenen har en sammenhængende Indskrift. Denne sætter jeg nu til omtr. 700 og holder den for at være ældre end Björketorp-Stenens Indskrift.

Jeg skal her ikke tale om andre urnordiske Indskrifter, ved hvilke det kan være tvivlsomt, hvorvidt de indeholde Vers. De ovenfor anførte Vers i Indskriftene fra Torsbjærg, Tune, Stentofta er af stor Vigtighed, fordi de, sammen med et Par Verslinjer paa Spænden fra Nordendorf, er de ældste germanske Vers, som overhoved nu kjendes. Jeg finder i dem følgende Versemaal:

Hver af de parrede Linjer bestaar af to Takter. Stavelsetælling finder ikke Sted. Oftest bestaar den parrede Linje af 4 Stavelser; dog ogsaa af 5 (*Wangē mārix; ek Wīwar after*) og af 3 (*Hāpuwolfa gaf*). Metrisk Opløsning forekommer oftere. Tilstedelig er Formen:

— × ∩ ×

hvor anden Stavelse er ubetonet.

Jeg gaar nu over til Tune-Stenens Side *b*. Indskriften paa denne Side synes efter Runernes Former sikkert at være indhugget af en anden Mand end Indskriften paa Side *a*. Derimod har Indskriften paa Side *b* alt Præg af helt igjennem at være indhugget af samme Mand og til samme Tid.

Runerne paa Side *b* er mindre end Runerne paa Side *a*, naar man ser bort fra Runerne øverst paa Side *a*. Runerne paa Side *b* skifte mellem en Høide af 7 og 8 Cm.; første Rune (**e**) paa Side *a* er ikke fuldt 8 Cm. høi, derimod har **a** i *after* paa Side *a* en Høide af 11 Cm. Indskriften paa Side *b* er overhoved mindre godt indhugget, og man faar af Stenens Ydre det Indtryk, at kun Side *a* fra først af har været bestemt til at forsynes med Indskrift.

De tre Runerækker paa Side *b* gaa i uregelrette Krumninger langs efter Stenen. Rækken længst til venstre, som begynder med **arb-** og Midtrækken er nærmere sammen, medens Rækken længst til høire, som ender med **staina.**, ved et større Mellemrum er skilt fra hine og er nær ved Stenens Kant til høire. Den Række, som begynder med **arb-**, gaar fra venstre mod høire og nedenfra opad; Midtrækken derimod fra høire mod venstre og ovenfra nedad. Disse to Rækker har Runernes Toppe vendte til samme Side. Den Række, som ender med **staina.**, gaar fra høire mod venstre og nedenfra opad. Toppene af denne Rækkes Runer vende i modsat Retning af Runerne i de to førstnævnte Rækker. Wimmer (Runenschr. S. 152, jfr. 144) sammenligner hermed „eine Mischung des gewöhnlichen und des in schlangenwindungen gehenden βουστροφηδόν in einer inschrift aus Naxos (Fraenkel in der Archäol. Zeitung XXXVII, p. 85, Roehl no. 407)“.

Paa Side *b* er der kun en eneste Binderune: *da* i *dalidun*. Skilletegn er paa denne Side kun anvendt to Gange. Foran *staina* staar : Efter *staina* skal der sandsynlig ogsaa læses to Prikker. Den øverste er flydt sammen med øverste Kvist af *q* og kan derfor ikke tydelig skjælnes.

Mellem *e* i *woduride* og *s* i *staina* er der ikke større Afstand end ellers mellem to Runer i samme Ord. Paa den her benyttede Tegning er Afstanden mellem Toppen af *s* og *e* for stor. Her, ligesom efter *after* paa Side *a*, maa Interpunctionen, som Prof. Rygh bemærker, være anbragt, efterat de omstaaende Runer var skrevne.

Man ser ved første Øiekast, at der nede til høire paa Side *b* er slaaet bort noget af Indskriften. Vanskeligere er det derimod at afgjøre, hvorvidt der ogsaa ellers er slaaet bort Stykker af Indskriften.

Der er paa denne Side en horizontal Brudrand, hvis nederste Udbøining er 78 Cm. over Jorden. Denne Rand viser, at meget nedentil er slaaet bort af Stenen. Men jeg holder det for sikkert, at der ikke har været skrevet Runer nedenfor den nævnte Brudrand. Dette slutter jeg deraf, at første Rune i Rækken til venstre (*a*) er 4 Cm. fra Afskallingsranden nedentil. Da dette Rum paa 4 Cm. er tomt, kan der ikke have været skrevet noget foran *arb-* i Rækken til venstre. Runerækken til venstre og Midtrækken er altsaa nedentil fuldstændig bevarede. Alle tre Rækker har begyndt omtrent lige langt nede. Jeg skal i det følgende søge at bestemme, hvor meget der nedentil mangler af Rækken til høire.

Vanskeligere er det efter Stenens Ydre at afgjøre, hvorvidt der af Indskriften mangler noget oventil. Det Brud af Stenen, hvorved det meste af Ordet *runor* oventil paa Side *a* er slaaet af, har i ethvert Tilfælde ikke strakt sig til Side *b*, og den Omstændighed, at noget af Indskriften mangler øverst paa Side *a*, godtgjør aldeles intet for Side *b*. Det, at de eneste Skilletegn paa Side *b* findes foran og efter *staina*, kan heller ikke godtgjøre, at der efter *staina* : har fulgt mere i samme Række¹⁾.

Øverste Rune i Midtrækken *q* er ikke mere end 1—1½ Cm. fra Kanten oventil²⁾, saa at ikke noget tomt Rum over *q* forhindrer den Antagelse, at der oventil er slaaet et Stykke bort, hvorpaa der har staaet Runer foran *q* i Midtrækken. Og det tilsvarende gjælder Rækken til høire.

Men øverste Del af sidste Rune (*o*) i Rækken til venstre er hele 14 Cm. fra Kanten oventil. Dette gjør det i ethvert Fald usandsynligt, at der oventil mangler noget af Indskriften paa Side *b*. Og hvis Rækken til venstre skal læses først, bliver dette uantageligt³⁾. Jeg skal i det følgende søge at vise, at ogsaa Indskriftens Indhold taler for, at der ikke mangler Runer oventil paa Side *b*.

Efter at den Skrift og den Sprogform, hvori Tune-Stenens Runeindskrifter er affattede, i sin Almindelighed er bleven sikkert bestemt, har der dog ved Ind-

1) Lindholm-Benstykket har 3 Prikker ved Slutningen af begge Indskrifter. Paa Berga-Stenen i Södermanland er sat en Prik efter *saligastin*, som er skrevet for sig.

2) Afstanden af *q* fra Kanten er lidt for stor paa den Side 5 meddelte Tegning.

3) Kanten af Skriftfladen paa Side *b* er oventil saa jevn, at den snarest taler for, at intet af Indskriften paa Side *b* oventil er slaaet bort. Men bevisende er dette Argument ikke.

skriften paa Side *b* været og kan der være Tvivl om den Orden, i hvilken de tre Runerækker skal læses. Men vi vil af det følgende se, at denne Tvivl heldigvis kun bliver af Betydning for Bestemmelsen af Ordstillingen, men ikke faar nogen væsentlig Indflydelse paa Meningen af de enkelte Ord eller af den hele Indskrift.

Fremdeles kan man ved adskillige Ord paa Side *b* nære Tvivl om Ordafdeling, Læsning og Forstaaelse. Endelig kan der være Spørgsmaal om den hele Indskrifts Betydning.

En Del af Indskriften paa Side *b* skiller sig dog snart ud som lettere og sikrere forstaaelig, og i denne har vi Hovedledene af den Sætning, som Indskriften indeholder, givne. Denne Del er midterste Runerække, med Undtagelse af dennes første Ord, og hele den Runerække, som Tegningen viser nærmest Randen til høire. Med denne Del af Indskriften vil jeg derfor her begynde.

Andet Ord i Midtrækken er **dohtrīa**. Wimmer (Runenschrift S. 220) antager, at Runen **ᛞ**, som jeg transscriberer ved **d**, blev udtalt som den tonende Spirant *ð* ogsaa i Fremlyd, saalænge som den længere Rækkes Skrift var i Brug. Paa samme Maade antager han, at ligeledes **X g** og **ᛃ b** i Fremlyd blev udtalt som tonende Spiranter. Jeg finder det sandsynligt, at **d**, **g**, **b** i Norden paa den Tid, fra hvilken vi har Indskrifter, i Fremlyd udtaltes som tonende Explosivlyd. Men paa dette Spørgsmaal skal jeg her ikke gaa ind¹⁾.

dohtrīa er Nomin. Flertal Hunkjøn og betyder „Døtre“. Det er Sætningens Subject.

I **dohtrīa** er **o** kort og opstaaet af idgerm. *u* (der er bevaret bl. a. i oldind. *duhitār* „Datter“) ved Indflydelse af det følgende **h**, der blev udtalt som den tydske tonløse gutturale Spirant *ch*. Denne Overgang fra *u* til *o* er fællesgermansk: got. *dauhtar* „Datter“ (udtalt *dohtar*), oht. *tohter*, osaks. *dohtar*, ags. *dohtor*. I **dohtrīa** kan **o** endnu ikke sees at være omlydt ved Indflydelse af det følgende **i** som i *dōtr*.

Lydforbindelsen **ht** i **dohtrīa** er ligeledes fællesgermansk. I Vikingetiden bliver **ht** efter Vokal assimileret til *tt*²⁾.

Endelsen **-īa** i **dohtrīa** er gennem urgerm. *-iz* opstaaet af *-es*, der i det idgerm. Ursprog, ligesom i gr. *θυγατέρες*, var Endelse for Nomin. Flertal ved consonantiske Stammer. Consonanten **īa** forudsætter, at den Endelse *-es* i Ursproget, som ligger til Grund for **-īa**, ikke havde Hovedtone. Urnord. **dohtrīa** er etymologisk forskjelligt fra got. *dauhtrijus*, som er en mindre oprindelig Casusdannelse ved Ordet „Datter“ og som er overført fra *u*-Stammerne. En til got. *dauhtrijus* etymologisk svarende Form kunde i Onorsk ikke hede *dōtr*, men vilde have hedt **dōtrīa*³⁾. Ogsaa Formen **kunimudiu** paa Tjurkö-Bracteaten (Stephens Nr. 28) taler for, at

¹⁾ Paa **d**-Runen i **dohtrīa** gaa Stavene nedentil samn i mere spidse Vinkler end paa Tegningen Side 5.

²⁾ Om Behandlingen af **ht** i historisk nordisk Sprog jfr. Noreen Geschichte d. nord. Sprachen § 6, 19) og § 71, samt de der anførte Skrifter. Jeg gaar her ikke ind paa Spørgsmaalet om Forholdet mellem *tt* og *t* i historisk Nordisk af urnord. *ht*.

³⁾ Jfr. herom Lyngby Tidsskr. f. Philol. VI, 46; S. Bugge Tidsskr. f. Philol. VII, 230 og Aarbøger f. nord. Oldk. 1870 S. 210 f.; Hoffory i Bezzenbergers Beitr. IX, 36 (= Arkiv II, 39). Herimod Gislason Tidsskr. f. Philol. VI, 248 ff.; Mahlow „Die langen vocale A E O“ S 139 og Arkiv f. nord. Fil. II, 148—152.

urnord. **dohtrīr** ikke etymologisk kan svare til got. *dauhtrjus*. Fremdeles den Omstændighed, at *u*-Stammer i Urnordisk bibeholde *u* foran Nominativmærket **R** i Ental.

I **dohtrīr** er den indogerm. Slutningsstavelses Vokal (*ē*) bibeholdt (som *i*) og ikke faldt bort, saaledes som de idgerm. Slutningsstavelses korte Vokaler overalt ved tastavelses Ordformer med lang første Stavelse i alle andre germanske Sprogarter, af hvilke sammenhængende Mindesmærker er bevarede. En til urnord. **dohtrīr** etymologisk svarende Form vilde i Gotisk, naar Stammeformen var *dauhtr-*, have lydt **dauhtrs*. Jfr. Brugmann Grundriss d. vgl. Gramm. I § 660, S. 516 f. Middeleng. *dehter* (jfr. Mätzner Wörterbuch I, 652 b) er etymologisk identisk med urnord. **dohtrīr** (Kluge i Pauls Grundriss I, 354; 365). Omlyden skyldes her Indflydelse af det siden tabte *i* i Endelsen; *dehter* forudsætter nærmest **dohtri*¹⁾.

Vokalen *i* er opstaaet af idgerm. *ē* i ubetonet Stavelse under Indvirkning af den følgende Consonant.

Urnord. Nomin. Fl. **dohtrīr** svarer med Hensyn til Stammeform ikke etymologisk til gr. Nomin. Fl. *θυγατέρες*. I det idgerm. Ursprog fandtes i Nomin. Flert. en Vokal umiddelbart foran *t*, som i Græsk, og en Vokal umiddelbart foran *r*, som i Græsk. Men i de „svage“ Casus, hvor Hovedtonen faldt paa en anden Stavelse end i Nom. Fl., fandtes allerede i det idgerm. Ursprog en Stammeform, hvori Vokal manglede umiddelbart foran *t* og *r*. Jfr. J. Schmidt i Kuhns Z. XXV, 33 f. Urnord. **dohtrīr** forudsætter en Grundform, til hvilken Mangelen af Vokal foran *t* og *r* ved Analogi er overført fra de „svage“ Casus (Burg Runeninschr. S. 131 f.).

I **dalidun** har vi det Verbum, hvortil **dohtrīr** „Døtre“ er Subject. **dalidun** er Præter. Indic. 3dje Ps. Fl. af et svagt Verbum. Usikrere er det, at hvilket Verbum denne Form er dannet; men sandsynlig er **dalidun** d. s. s. oldn. *deildu* „delte“.

Om Meningen med dette Udtryk „delte“ skal tales i det følgende.

Tune-Stenens **dalidun** vilde i Gotisk hede **dailidēdun*. Vi har allerede af **halaiban** seet, at *-n*, der i Urgermansk stod i Udlyd, holdt sig i Urnordisk, medens det i Onord. er faldt bort²⁾. Den urnord. Endelse *-n* i Præt. 3 Ps. pl. er igjen opstaaet af den idg. Endelse *-nt*, der tilhørte Aorist. Endelsen **-dun** stemmer overens

1) I Gotlands-Lovens *dytrir* „Døtre“, Lilj. 1099 skrevet *tutrir*, er Endelsen *-ir* etymologisk forskjellig fra *-in* i Tune-Stenens **dohtrīr**. Den gotlandske Form er analog med got. *dauhtrjus*, men behøver ikke at staa i historisk Sammenhæng dermed.

2) Stephens har søgt at vise, at Endelsen *-un* i 3 Ps. Fl. af Præt. forekommer to Gange endnu i Indskrifter med yngre Runer. Den smaalandske Indskrift Lilj. 1213 ender efter ældre Tegninger med: *suikui : kup : fair un*, hvilket Stephens III, 287 sindrig udfylder til *fair [: han : suik]un*. I forvanskede Træk i den hos Lilj. 876 anførte Indskrift søger Stephens II, 766 *raisfun*. Hvis disse Læsninger er rigtige, maa *-un* her betegne nasalt *u*. Men dette er betænkeligt. Allerede Helnæs-Stenen har *truknapu*, der kun kan være Flertalsform, og Flemløse-Stenen *satu*. Desuden har Indskrifter med de yngre Runer regelret *-a* = urnord. *-an*, og kun *-a* (d. e. nasalt *a*) umiddelbart efter Vokal: *hrua* Kirkebø; *aa* Frerslev; *knuq* og *fluq* Rök. Ja endog Indskrifterne fra Stentofta og Björketorp har **arageu**, hvis *-u* synes at være opstaaet af *-on*, der forekommer i **iginon** paa Stenstad-Stenen. Formerne *[suik]un* og *raisfun* blive derfor usikre, saalænge der ikke foreligger paalidelige Tegninger af vedkommende Indskrifter. I en af de ældste Indskrifter med den kortere Rækkes Runer, paa Ske-Stenen i Baahuslen, synes *imun* at være Kvindenavn i Accus.

med oht. *-tun*, osaks. *-dun*, northumbr. *-dun* paa Ruthwell-Korset, men afviger fra got. *-dedun*. Urnord. *dalidun* er vistnok ikke sammendraget af **dailidādun* = got. *dailidedun*, men Nordisk har i Præter. sandsynlig aldrig havt et til *ēd*-i *-dedun* svarende Element. Hvorledes dette Element skal forklares, kan her ikke undersøges. En skarpsindig Formodning derom begrundes af Johansson i Kuhns Zeitschr XXX, 547—555.

Den Synkope af ubetonet kort Mellemvokal efter lang første Stavelse, som foreligger i on. *deildu*, er endnu ikke indtraadt i *dalidun*.

I *dalidun* er **a** opstaaet af *ai*, som got. *dailjan* har og som i on. *deila* er gaaet over til *ei*. Hermed sammenstiller Holthausen **a** i *hateka* i Lindholm-Indskriften; thi at dette er opstaaet af **haiteka*, godtgjøres af *haite* Kragehul, jfr. *haitika* Bracteate Nr. 57 Stephens. Noreen (Gesch. d. nord. Spr. § 38 b) formoder, at *hateka* blev udtalt med stærk Bitone paa første Stavelse, og at deraf Forandringen af *ai* til **a** er at forklare. Hvis denne Forklaring er rigtig, maa vel **a** i *dalidun* være overført fra en Entalsform, hvori Hovedtonen tidligere kan have hvilt paa Endestavelsen¹⁾. Exempler paa, at *ai* i første Stavelse, udtalt med stærk Bitone, i historisk Oldnorsk er gaaet over til *ā*, kunde man maaske søge i *úrhljálmr* Hákonarm. 3, 8 og i et Par andre Ord, som Falk (Arkiv VI, 114) nævner. Dog er det i *dalidun*, *hateka* fremtrædende **a** istedenfor *ai* endnu ikke tilstrækkelig oplyst, og det tør paa Sagens nuværende Standpunkt siges, at man skulde vente **dailidun*, **haiteka*. Jeg antager her en unøiagtig Lydbetegnelse²⁾, der mulig antyder, at det første Element i Tvelyden *ai* var det mest fremtrædende.

I Rækken til høire nede ved Kanten staar foran *woduride*³⁾ umiddelbart **Y R**, af hvilken Rune kun lidet oppe til høire er slaaet bort. Derforan skjelnes tydelig det nederste af 4 rette Stave, og jeg tror endnu temmelig bestemt at se Spor af en femte; men kun de 4 Stave er sikre. Der er stort Mellemrum mellem 3dje og 4de Stav, regnet fra **Y** nedover (mod høire). **Y** og de ufuldstændig bevarede Stave til høire derforan høre aldeles utvivlsomt til samme Række som *woduride* : *staina* : og er indhuggede af samme Mand.

wodu.ide kjende vi fra Side *a* som Dativ af et Mandsnavn, og denne Dativ følger paa Side *a* umiddelbart efter *after* . „efter“. Det Ord, som paa Side *b* staar umiddelbart foran *woduride* og som ender paa **-R**, kan herefter ikke vel være andet end en Præposition. Jeg har her formodet [*afte*]**R**, der passer godt til Sporene paa Stenen. Derimod kan der ikke vel have staaet **ubar* eller **aftar*; thi Runen nærmest foran **Y** staar saa nær denne, at den ikke vel kan have havt nogen Kvist til venstre.

1) Jfr. mine Bemærkninger til *worahto*.

2) Jfr. f. Ex. Lilj. 300 (med yngre Runer), hvor „Sten“ først er skrevet *stin* og siden *stn*. Jeg tør ved *dalidun* ikke med Wimmer Runenschr. S. 155 tænke paa „en Blanding af *a*- og *i*-Klassen“. Det synes mig utilstedeligt ligetil at læse *dailidun* med Vigfusson (Corp. poet. I, 573) og her at antage en Binderune for **il**; thi, hvis der skulde læses *dailidun*, maatte første **i** paa en eller anden Maade graphisk antydes, hvilket her ikke er Tilfældet.

3) Peder Alfsson har ganske forbigaaet Runerne foran *woduride*, men har istedenfor dem foran sin Gjengivelse af *woduride* og i samme Række som denne vilkaarlig indsat en mangelfuld Gjengivelse af de 5 Runer fra **p** til og med **o**, som skulde begynde den midterste Runerække.

Medens jeg paa Side *b* formoder [afte]r „efter“, har vi paa Side *a* *after* „efter“. Den sidstnævnte Form er, som foran paavist, den oprindeligere. I yngre Indskrifter finde vi derimod „efter“ meget ofte skrevet med *r* (ikke *r*) i Udlyden. Tidligst paa Istaby-Stenen; se foran S. 13. Men at Skrivemaaden med *r* var kommen i Brug før Istaby-Stenens Tid, fremgaar ogsaa af *ubar* „over“ paa Varnum-Stenen i Vermland, hvor *r* paa samme Maade er traadt istedenfor det ældre *r*. Efter Vokaler gaar *r* ikke ved nogen Lydlov over til *r*. Men denne Overgang skyldes analogisk Indflydelse af comparativiske Adverbier paa *-r*, i hvilket dette *r* var opstaaet af fællesgermansk *-z* (saaledes Adverbier paa **-ir*, **-ōr* og **main* „mere“ og fl.). At disse Adverbier kunde faa Indflydelse paa Formene af Ordene for „efter“ og „over“, var naturligt, da ogsaa disse sidste var comparativiske Ord.

At Side *b* har *after* afvigende fra den oprindeligere Form *after* paa Side *a*, kan forklares deraf, at Indskriften paa Side *b* tydelig er indhugget af en anden Mand end Indskriften paa Side *a* og sikkert lidt senere end denne. Men ogsaa en anden Omstændighed kan have bevirket, at der paa Side *a* er skrevet *after*, derimod paa Side *b* [afte]r. Paa Side *b* er nemlig *after* proklitisk. Derimod har jeg søgt at vise, at paa Side *a* *after*, hvorefter der staar Skilletegn, i Vers er brugt med stærk Betonning og ved Versindsnit er adskilt fra *woduride*, hvormed det logisk hører sammen. Formen *after* kan have været brugt tidligere i proklitisk Stilling end der, hvor Ordet stod absolut og betonet.

staina er Accus. sg. masc. = got. *stain*, on. *stein* „Sten“, her bestemt „Stenen“. Nominativ af samme Ord har P. A. Munch først læst i den urnord. Indskrift paa Krogstad-Stenen som *stainar*; men om det der skal forstaaes som Egennavn eller som Appellativ, skal ikke her søges afgjort.

Paa Tune-Stenen betegner *staina* „Stenen“ vistnok væsentlig det samme som „denne Sten“, ligesom f. Ex. *stain* uden Pronomen paa Helnæs-Stenen fra Fyn med de yngre Runer.

Samme Endelse som i *staina* forekommer i *horna* paa Guldhornet, Acc. sg. n. = got. *haur̥n* og i *hlaiwa* Bø = got. *hlaiw*. Andet *a* i *staina* var i Fællesgermansk nasaleret og denne Endelse er opstaaet af ældre *-on*, idgerm. *-om*, d. e. Stammens udlydende *o* med Casusmærket *m*. Se Kluge i Pauls Grundriss I, 359, § 28. Noreen mener, at Vokalen i Accus. ved Hankjønnsstammer paa *-a* er nasaleret endnu paa Istaby-Stenens Tid, da denne har Accus. *-wulafa* ved Siden af Nomin. *-wulafar*; ja at *-u* er nasaleret endnu i *sunu* Kålfvesten og *Rök* i Modsætning til *sunr* Ingelstad. Men at denne Slutning ikke er bindende, fremgaar deraf, at vi blandt Runenavne i et Leidener-Hskr. finde ÞIDN , RÞIDN , HNDN ved Siden af FNH , FNH .

Det udlydende *-a*, som findes i Intetkjønnsordene *horna*, *hlaiwa*, fandtes ogsaa i analoge germanske Ord, da de blev overførte til Finsk; f. Ex. *kulta* „Guld“, *viina* „Vin“.

staina er Object for Verbet *dalidun*.

Det staar nu tilbage paa Side *b* at tyde Runerækken til venstre og første Ord af midterste Runerække.

Rune 5, Rune 9 og Rune 19 i Rækken til venstre samt Rune 4 i Midtrækken er samme Tegn: \diamond . Denne Rune er af Munch og alle Fortolkere efter ham und-

tagen Vigfusson bleven læst som **ŋ**, saaledes som endnu Wimmer i „Runenschrift“ læser dette Tegn paa Tune-Stenen. Anden Rune i Midtrækken er af de samme Fortolkere bleven læst som **u** (dog af mig med nogen Tvivl). Ved den angivne Læsning bliver første Ord i Midtrækken: **Þuiŋor** og Rækken til venstre bliver: **arbiŋasiŋosterarbiŋano**.

Þuiŋor kunde efter sin Endelse være Nom. pl. fem., jfr. **runor** Varnum, Tjurkö = onord. *rúnar*. Men da **dohtria** „Døtre“ følger efter, har jeg tidligere opfattet **Þuiŋor** som Genetiv af et Kvindenavn. Dette vilde da være dannet ligesom Navnet **birgŋgu** (Nomin.) paa Opedal-Stenen og ligesom de onorske Appellativer *drótning*, *kerling*.

I Rækken til venstre har jeg ved den nævnte Læsning forklaret **siŋoster** som en Superlativ i Nom. pl. masc. med Betydning „ældste“, af et med got. *sineigs* „gammel“ beslægtet Adjectiv. Dog kunde, som Brate (Bezenb. Beitr. XI, 202) har bemærket, **siŋoster** ikke være opstaaet af **sinīgōstēr*. Man maatte da enten med Brate antage en førgermansk Synkope af en kort Vokal mellem *n* og *g* eller ogsaa formode, at der af den i lat. *senis*, *senum* fremtrædende Stamme *sen-* var i førgermansk Tid dannet et Adjectiv **sen-kó-*, hvortil **siŋoster** hørte; jfr. got. *juggs* „ung“, lat. *juven-cu-s*.

Ved Læsningen **arbiŋano** maa dette tages som Gen. pl. masc. af en Stamme *arbiŋan-* „Arving“ (jfr. onorsk *erfingi* Gen. *erfingja*), saaledes som Jessen (Aarbøger 1869 S. 279) først har foreslaaet og som jeg uafhængig havde tænkt mig det (Tidskr. f. Philol. VIII, 194). **siŋoster** maatte gjøre det nødvendigt at opfatte **arbiŋano** som grammatisk Hankjønssord: „de ældste af Arvingerne“.

Med Hensyn til **arbiŋa** foran **siŋoster** vilde man da efter mit Skjøn ikke have anden Udvei end at forstaa det som første Sammensætningsled af et Hunkjønssord **arbiŋu* „det at arve“ af en Stamme **arbiŋō-*. Dette maatte være afledet af **arbiŋan* „at arve“ ligesom f. Ex. oldn. *virðing* af *virða*. De feminine *ō*-Stammer antage som første Sammensætningsled i de germanske Sprog *ǎ*-Stammernes Form. **arbiŋa-siŋoster** vilde være en Sammensætning omtrent som *virðinga-mestr* Ísl. ss. II, 9, kun med den Forskjel, at første Led her har Genetivs Form. **arbiŋa-siŋoster** vilde da egentlig betegne „ældste med Hensyn til det at arve“, hvilket da maatte forstaaes om „de nærmest arveberettigede“. Vi vilde altsaa faa: **arbiŋa-siŋoster arbiŋano Þuiŋor dohtria** „De arve-ældste (d. e. De nærmest arveberettige) af Arvingerne, Thuingas Døtre“.

Man maatte da snarest tænke sig, at Thuinga var Vodurids Hustru, og vel hans første Hustru.

Men den her udviklede Opfatning er betænkelig i mange Henseender, af hvilke jeg skal fremhæve nogle.

I en Navneform **Þuiŋor** vilde allerede det umiddelbare Sammenstød af **u** og **i** være noget paafaldende¹⁾. Desuden har man ikke i andre germanske Sprog

¹⁾ Jfr. dog *liliraiwui* paa Bracteaten Nr. 79 Steph. Man har paa Krogstad-Stenen læst *mwstuiŋi*. Den sidste Rune har jeg ved Undersøgelse af Originalen fundet at være **n**, ikke **i**. Rune 5 afviger fra **u**-Runens sædvanlige Form og har ganske samme Form som **e** paa Opedal-Stenen.

kunnet paavise noget med þuiþor beslægtet Navn, heller ikke har man givet nogen rimelig etymologisk Forklaring af dette Navn. Ogsaa **arbiþa-siþoster** vækker mange Betæneligheder. Den mindste er, at got. *sineigs* ikke er paavist i Nordisk, og at der i Gotisk ved Siden af *sineigs* kun er fundet Superlativen *sinista* (substantivisk brugt, jfr. hos Burgunderne *Sinistus* Amm. Marcell. 28, 5). Videre maatte man til **si oster** istedenfor got. *sineigs* forudsætte en ellers ikke paavist germansk Form uden det lange *i* mellem *n* og *g*. Et Hunkjønssord **arbingu* „det at arve“ er ellers ikke paavist¹⁾. I den Betydning, som det maatte have, bruger onorsk Sprog *erfd*. I Adjectiver, der gaa ind under Kategorien „Arveret“, har de germanske Sprog ellers som første Led ikke et Ord, der betyder „det at arve“, men Ordet for „Arv“, f. Ex. onorsk *arfgengr*. Skjønt alle disse Betæneligheder veie tungt, lægger jeg dog mest Vægt paa den Omstændighed, at **arbiþa-siþoster** „ældste med Hensyn til det at arve“ vilde give et kunstlet og uklart Udtryk. Men jeg ser ingen anden rimelig Udvei end den angivne, naar man læser Runen \diamond paa Tune-Stenen som η .

Alene Vigfusson (Corp. poët. bor. I, 573) har læst Runen ikke som η , men som *j*. Han læser i Begyndelsen af anden Række *þrijōz dōhtriz* og oversætter „tre Døtre“. Dette giver et saa umiddelbart tiltalende Udtryk, at jeg vil forsøge at lægge det til Grund for Tydningen. Jeg skal ikke opholde mig ved, at Vigfusson, uden at anføre nogen Grund, her feilagtig tillægger Υ den tidligere Betydning ε istedenfor den senere α og at han vistnok med urette skriver *dōhtriz* med langt *o*. Stærkere vil jeg fremhæve, at hans Tydning af Runerækken til venstre og til højre er aldeles falsk og grundet paa vilkaarlige Forandringer. Men dette skal ikke hindre mig i at holde fast ved **þrijor dōhtria**. I det følgende skal jeg tale om Runeformerne; her begrundes jeg den sproglige Tolkning.

þ þ betegner den tonløse dentale Spirant, som Engelsk har i *thorn*. Talordet 3 har i Gotisk for Accus. fem. samme Form som for Accus. masc. *þrins*. I Græsk og Latin bruges ligeledes ved „3“ Hankjønnsformen ogsaa for Hunkjøn. Men i Angelsaks. finde vi *þrē* nom. masc., *þrēo* nom. f.; i Oht. *drī* nom. masc., *drīo* nom. fem.; i Onorsk *þrīr* nom. masc., *þrjár* eller (i det gamle Digtersprog) *þrīar* nom. fem. Dette *þrjár*, *þrīar* er udgaaet fra *þrijōr*, som vi læse paa Tune-Stenen, ligesom *rúnar* er udgaaet fra urnord. *rūnōr*.

Ved at læse *j* istedenfor η faa vi i Rækken til venstre: **arbija-siþoster** **arbijano**.

arbijano er Gen. pl. af Hankjønnsstammen *arbijan-*, Nom. sg. **arbija* „Arving“. Det tilsvarende Ord heder i Got. *arbja* (Stamme *arbijan-*), oht. *arpeo*, *erpeo*, mht. nht. *erbe*, ofris. *erva* Gen. pl. *ervana*. Det onorske Ord for „Arving“ er *arfi* Gen. *arfa*. Kluge (Nom. Stammbild. § 14) mener, at dette forudsætter den i got. *arbja* foreliggende Stamme, idet *j* under visse Lydvilkaar (maaske saaledes, at i Dat. *-jin* blev til *-in*) svandt. Det samme Forhold mellem *jan*-Formationer og *an*-Formationer fremtræder ofte ellers, f. Ex. mellem got. *guāja* Præst og onorsk *godi*. I **arbijano** har ligesom i **halaiban b** været udtalt som Spirant.

¹⁾ I et sent nedertydsk Skrift er der Tale om „Udødelighedens *arvinge*“ (Arvedel).

At vi paa Tune-Stenen har **arbijano**, ikke **arbjano*, er at forklare af den idgerm. Regel, at der i Indlyd foran Vokal stod Halvvokalen *j* efter kort Vokal og enkelt Consonant, men *ij* efter lang Vokal og enkelt Consonant eller efter kort Vokal og en Consonantgruppe (Burgmann Grundriss d. vgl. Gr. I § 120 S. 113 f.). Af denne Regel har man ogsaa forklaret Modsætningen mellem got. *harjis* og *hairdeis*. Ved at læse **arbijano** istedenfor **arbiqano** har vi altsaa vundet den Fordel, her at finde et Ord, som er fælles for de fleste gammelgermanske Sprog.

I denne Genetiv optræder Stammen i en Form paa *-än* ligesom i got. *gumanē*. Men i Endelsen er her *-o* i Modsætning til Gotisk, der kun ved *n*-Stammer af Hunkjøn i Genetiv Flertal har Endelsen *-ō*, derimod ved *n*-Stammer af Hankjøn *-ē*. Ogsaa vestgermanske Sprogarter forudsætte efter den almindelige Opfatning *-ō* som Endelse for Gen. Flert. ved *n*-Stammer af Hankjøn; f. Ex. oht. *gumōno*. Brugmann (Grundriss II § 344, 350) holder *-ō* for den oprindeligere Endelse ved Hankjøn-stammer paa *-n*. Men Kluge (i Pauls Grundriss I, 366, 387) mener, at Endelsen *-ō* i oht. *gebōno* er opstaaet af urgermansk *ē^u* og etymologisk svarer til got. *-ē*.

Ved den her givne Forklaring af **arbijano** som Gen. pl. masc. gjør dog enkelte nordiske Former Vanskelighed.

I Runegruppen **gibuauna** paa Bracteate Nr. 75 Steph. har Löffler forklaret **auna** som Gen. pl. af Stammen *awan-*, on. *ái* „Oldefader“, jfr. got. *awō* Bedstemoder. Men paa den anden Side har vi i Björketorp-Indskriften L. 6 efter den Tolkning, som jeg nu holder for den rette, **runo** som Gen. pl. = on. *rúna*. Og Björketorp-Indskriften maa være meget yngre end Bracteaten Nr. 57. Derfor kan **auna** (hvis Löfflers Forklaring er rigtig) vistnok ikke være opstaaet af **aunō*¹⁾. Jeg er derfor tilbøielig til at holde Löfflers Forklaring af **auna** for usikker, saameget mere som ogsaa andre Hensyn vække Tvivl om denne Forklarings Rigtighed.

Jordanes, hvis Kilde er Cassiodorius, som afsluttede sit Skrift 526, nævner i *Getica* III, 13 blandt Indbyggere af Scandza *Raumariciae* (eller *-rici*), hvori vi gjenkjende Indbyggerne af *Raumariki*. Hvorledes skal nu Modsætningen mellem Genetivformerne **arbijano**, **runo** paa den ene Side, *Rauma* paa den anden forklares? Man kunde formode, at *a*-Stammerne, hvortil *Rauma* hører, har dannet sin Gen. pl. paa *-ā* = got. *ē* i Modsætning til *n*-Stammer af Hankjøn og til Hunkjønord, der dannede sin Gen. pl. paa *-ō*. Men jeg er tilbøielig til at holde en anden Forklaring for den rette. Man kan samtidig med **Raumō* have sagt *Raumariki*, fordi der her fulgte en Stavelse, der enten havde stærk Bitone eller Hovedtone. Naar vi i historisk Nordisk som den regelrette Genetivendelse i Flertal ved *n*-Stammer af Hankjøn finde *-a*, ikke *-na*, skyldes dette Indflydelse af de vokalisk udlydende Stammers Bøining.

At opfatte **arbijano** som grammatisk Hunkjønform er udelukket ved det forudgaaende Ord paa **-oster**.

¹⁾ Rigtignok mener Kock (i Paul-Braune Beitr. XV, 258), at **o** i **runo** paa Björketorp-Stenen har holdt sig ved Indflydelse af **u**-Lyden i foregaaende Stavelse (hvilket forekommer mig meget tvivlsomt). Men jeg holder det ialfald for uantageligt, at *-a* i Udlyden af **auna** skulde være overført fra Former paa *-a*, som ikke havde *u* i første Stavelse, i samme Dialekt.

Jeg har i det foregaaende (S. 25) forudsat, at Indskrift *b* oventil er fuldstændig bevaret. Da er det nødvendigt at opfatte *staina* som Object for *dalidun* (S. 29), vistnok ogsaa at tage *arbija-sijoster* som et sammensat Ord (S. 31). Men „delte Stenen“ er et Udtryk, som her neppe giver tilfredsstillende Mening, og en S sammensætning *arbija-sijoster* kan neppe heller forklares saa, at den giver et naturligt Udtryk. Jeg har derfor nu forladt den nævnte Opfatning.

I *arbija* har vi det fællesgermanske Ord for „Arv“, got. *arbi* neutr. (Stamme *arbja*), oht. *arbi*, *erbi*, mht. nht. *erbe*, osaks. *erbi*, ofris. *erve*, ags. *erfe*, *yrfe*. Formelt samme Ord er onorsk *erfi*, glsv. *ærvi*, men dette betyder „Arveøl“, medens „Arv“ udtrykkes ved *arfr* eller *erfð*. Dog er der i gamle S sammensætninger, som *erfi* *erfgrðr* = *arfgrðr*, *erfnyti* = *arfnyti*, og ellers Spor af, at nord. *erfi* har haft Betydningen „Arv“. Ved at læse *arbija* istedenfor *arbiða* har vi altsaa vundet den store Fordel, istedenfor det betænkelige og i gammel Tid uhørte *arbiða* at faa et fællesgermansk, meget brugt Ord. Vi tør derfor stole paa, at Læsningen *j* (ikke *ŋ*) er den rette. *arbija* forstaar jeg nu som Accus. sing. neutr. I sin Endelse kan det sammenstilles med de germanske Former, som ligge til Grund for følgende finske Ord: *autia* øde (af germansk **aupija*, jfr. got. Acc. sg. m. *aupjana*), hvor første Stavelse har været lang, og *lattia* Gulv (af germ. **flatja* = onorsk *flet*), *patja* Underdyne (af germ. **badja* = got. *badī*), hvor første Stavelse har været kort. Se Thomsen „Den got. sprogl. indfl.“ S. 80 f., 83.

Streitberg i Paul-Braunes Beitr. XIV, 167 og Noreen Gesch. d. nord. Spr. § 171, 2) antage, at disse Former paa *-a* i Urnord. kun har hørt hjemme i Accus., ikke i Nomin.

arbija „Arv“ tager jeg nu som Object for *dalidun* „delte“, „skiftede“. Hvor Verbet „dele“ bruges om Arvinger, er det baade efter nordisk og tydsk Udtryksmaade regelmæssig det arvede, som de dele.

sijoster maa være en Superlativ i Nom. pl. masc., der i Gotisk vilde ende paa *-ōstai*, i Onorsk paa *-astir*.

I *sijoster* svarer *o* til got. langt *o*, og dette Forhold tør ansees for regelret i de urnordiske Indskrifters Sprog ved Stavelser, som ikke har Hovedtone. Sammenlign *haukoþur* Vånga, der efter sin Oprindelse er et Nomen agentis, der i sin Dannelse svarer til det got. Abstractum *gabaurjōpus* „Lyst“. Regelret svarer ligeledes i Endestavelser urnord. *o* til got. *ō*; herpaa er der mange Exempler. Da *o* i *sijoster* svarer til oldn. kort *a* i Superl. *-astir*, maa det nødvendig være en anden Lyd end det urnord. *o*, der svarer til got. kort *u* eller kort *au* og til oldn. kort *o* eller *u*. Det betegner en Lyd, som i Urgermansk har været lang, og i Tune-Indskriftens Sprogform betegner det vistnok et langt aabent *o*. Forkortningen af Vokalerne i Stavelser med Bitone synes først at finde Sted henimod Slutningen af det Tidsrum, da den længere Rækkes Runer var den eneste Skrift i Norden. En saadan Forkortning foreligger f. Ex. i *runar* Istaby.

I *sijoster*, til hvis *-oster* svarer onorsk *-aster*, *-astir*, er *-r* tilføiet ved Indflydelse af Substantivbøiningen, medens Gotisk har bevaret en oprindeligere Form *-ōstai*. Det er sandsynligst, at denne Tilføielse fandt Sted paa en Tid, da Conso-

nanten i Udlyden af Substantivernes Nom. pl. udtaltes *-r*, ikke saa tidlig, at den udtaltes som tonende *s*.

I **sijoster** svarer Endestavelsens **e** til got. *ai*, onorsk kort *e* eller *i*. Alt synes at tale for, at Endelsen **-er** endnu i Tune-Indskriftens Sprogform havde bevaret langt *e*. Vokalen **e** i **sijoster** maa ialfald have været længere eller havt større Vægt end Vokalen **i** i **gastir** paa Guldhornet og paa Berga-Stenen, da denne i historisk nordisk Sprog er trængt ud, hin derimod ikke. I **sijoster** er altsaa **e** vistnok langt og opstaaet af *ai*, der er bevaret i Gotisk. Det kan ikke bevises, enten **r** er traadt til i Endelsen paa en Tid, da den Lyd, hvortil **r** sluttede sig, endnu udtaltes som *ai* (jfr. onorsk *þeir*), eller efterat *ai* var gaaet over til *ē*.

I **sijoster** er Ordets Slutning ved sit **r** et karakteristisk Mærke paa Sprogformens nordiske Eiendommelighed, thi intet andet germansk Sprog har havt noget tilsvarende.

sijoster er efter min Formodning istedenfor ***sibjoster**. Jeg finder nu heri en Superlativ af Adjectivstammen *sibja-* „beslægtet“. Dette Adjectiv forekommer oht. mht. som *sippe*, *sibe*, mnt. *sibbe*, ofris. og ags. *sib*. Ogsaa i Gotisk forekommer Adjectivet, men med noget afvigende Anvendelse, i det sammensatte *unsibja-* „ulovlig“. I historisk nordisk Sprog er dette Adjectiv tabt (i samme Betydning bruges der *skyldastir*), men flere nærbeslægtede Ord er bevarede: *sifjar* inderlig Pagt, Slægtskab, Svogerskab, *sifjadr* beslægtet, *sifjungr* Slægtning.

Adjectivstammer paa *-ja* danne i de germanske Sprog Superlativ dels paa *-ōsta*, dels og i tidligere Tid oftere paa *-ista*. Ligesom **sijoster**, ***sibjoster** er dannet *sluiastr* Runverser Nr. 14 (med yngre Runer), d. e. *sló(g)jastr*; *frægaztr* Heil. m. s. II, 360 (men ældre *frægstr*); *hæggastr*, men ældre *hægstr*; *nyjast* Ól. s. helga, Chria 53, S. 205 (Hskr. fra første Halvdel af 13de Aarh.).

Ordet **sijoster**, ***sibjoster** betegner herefter „nærmest beslægtede“, hvilket vel tør siges at give et ganske anderledes klart og passende Udtryk end **arbiḡasijoster** „arveældste“.

Grimm Rechtsalt. 467 siger: „Das deutsche erbrecht gründet sich ursprünglich nur auf verwandtschaft, auf sippe“. Her fremhæver jeg særlig, at Adjectivet *sibja-* i det frisiske og middelnedertyske Sprog ofte forekommer i Superlativ. I Ofris. findes engang *sibbost*, den samme Superlativdannelse som i urnord. ***sibjoster**. Superlativ af dette Adjectiv bruges netop først og fremst, hvor der er Tale om Arveret. Det heder: *Alle erfnisse to erven in de sibbeste hant*.

Vanskeligst at forklare er Mangelen af **b** i **sijoster** for ***sibjoster**. Jeg holder det for nødvendigt at antage, at Runeristeren i **sijoster** har glemt **b** efter **si**, fordi **b** gik tæt forud.

At tage sin Tilflugt til en saadan Forklaring er vistnok en Nødhjælp. Men det er en Urimelighed at ville paastaa, at de gamle Runeristere aldrig kunde skrive fejl, og her er særlig at fremhæve, at Indskriften paa Tune-Stenens Side *b* i det hele er mindre omhyggelig indhugget. Der kan ogsaa ellers paavises Exempler paa, at en Rune er glemt. Saaledes bl. a. i **hagustadar** paa Strand-Stenen, for **hagustaldar**. Rök-Stenen har i øverste Linje paa Bagsiden *nf* for *nkf*, se min Tolkning S. 74.

Ialfald giver *sibjoster her et saa passende Udtryk, at jeg holder fast derved.

I si(b)joster er i opstaaet af *ě* ved Indflydelse af det følgende *j*. Paa samme Maade er i birgngu Opedal i opstaaet af *e* ved Indflydelse af det følgende *i*. I begge Tilfælde finder denne Overgang fra *ě* til *ǵ* Sted i lukket Stavelse. Jeg henviser herom til Opedal-Indskriften.

Naar arbija „Arv“ er Object for dalidun „delte“, maa staina være Object for et andet Verbum, som nu ikke staar paa Stenen og som sandsynlig har havt Betydningen „satte“, „reiste“ eller „mærkede“ eller lignende. Indskriften paa Side *b* maa altsaa oppe til høire være ufuldstændig bevaret, tværtimod hvad jeg foran (S. 25) formodede.

Men endnu kan det være tvivlsomt, i hvilken Orden de tre Rækker skal læses, om man enten (saaledes som de fleste Fortolkere hidtil har gjort) skal læse Rækken til venstre først eller omvendt Rækken til høire. Den Maade, hvorpaa Indskriften er anbragt paa Stenen, afgjør ikke denne Tvivl. Dog synes den Omstændighed, at der efter arbijano er ladt et tomt Rum, snarest at tale for, at Rækken til venstre skal læses sidst. I modsat Fald maatte man forklare det tomme Rum efter arbijano deraf, at Runeristeren (i Modsætning til den Mand, som har indhugget Indskriften paa Side *a*) ikke har villet dele et Ord i to Rækker. Men denne Forklaring bliver betænkelig, naar der mangler noget af Indskriften øverst oppe i Rækken til høire (mulig ogsaa i Midtrækken)¹⁾ og naar saaledes det tomme Rum efter arbijano tidligere sandsynlig har været større.

Indskriftens Udtryksmaade synes at vise, at man skal læse Rækken til høire først, derpaa Midtrækken, endelig Rækken til venstre. Mod at læse Rækken til venstre først tale nemlig følgende Grunde: 1) Det synes mindre naturligt først at nævne „Arv“, „de nærmest beslægtede af Arvingerne“ og „Døtre“, naar Vodurid, om hvis Arv, Arvinger og Døtre der her er Tale, endnu ikke er nævnt. 2) Det er ved denne Rækkefølge paafaldende, at Objectet „Arv“ begynder Indskriften og kommer saa langt fra Verbet „delte“. 3) Der bliver da et paafaldende Asyndeton ved Forholdet mellem „delte Arven“ og „[mærkede] Stenen“ (hvorhen man saa end vil henføre Udtrykket „efter Vodurid“).

I det følgende udfylder jeg eksempelvis det manglende Verbum ved „mærkede“. Jeg vil dog ikke benegte Muligheden af, at der kan mangle flere Ord (f. Ex. „ogsaa“).

Efter den i det foregaaende begrundede Læsning og Tydning faa vi altsaa paa Side *b* følgende Indskrift:

~~FRBIASTITWFRBIASTITW
 +VMTXTHXTHXTHXTHXTHX
 +VMTXTHXTHXTHXTHXTHX~~

1) Det lader sig ikke bestemme, hvorledes det af Indskriften, som oventil nu mangler, har været anbragt. Hvis der efter staina : f. Ex. mangler Ordet **satun**, kan dette enten have været skrevet i Rækken til høire alene eller dels i denne Række, dels i Midtrækken eller endelig saaledes, at det forbandt Rækken til høire med Midtrækken.

[afte]R woduride : staina : [. . .] Þrijor dohtrir ^{ðalidun} arbija sijoster (d. e. sibjoster) arbijano

„Efter Vodurid [mærkede] tre Døtre Stenen, de nærmest beslægtede af Arvingerne delte Arven“.

Ordene **si(b)joster arbijano** „de nærmest beslægtede af Arvingerne“ vække endnu en Tvivl. Efter den sædvanlige Opfatning af Indskriften maatte dette Udtryk tages som Apposition til **Þrijor dohtrir** og forstaaes udelukkende om tre Døtre af den uden mandlige Arvinger døde Vodurid. Saaledes anvendes onorsk *arfi* masc. meget ofte om en Kvinde.

Efter Gulatings-Loven og Frostatings-Loven var Arvegangsordenen: Søn—Fader—Datter og Sønesøn. Efter den islandske Lov derimod: Søn—Datter—Fader. Baade efter den gamle norske og islandske Lov kan Datter tage Arv, naar Søn ikke er til. Man kunde da ville antage, at Døtre paa Tune-Stenen nævnes som Arvinger. K. v. Amira siger (i Pauls Grundriss d. germ. Philol. II, 2 S. 140): „Weiber [hatten] dem ursprünglichen Prinzip nach kein Erbrecht und auch, nachdem sich ihre Stellung gebessert hatte, (ältester nord. Beleg die Inschr. v. Tune c. 550) standen sie noch gemeiniglich den Männern im Erbrecht nach“. Jfr. J. Grimm Rechtsalterthümer S. 472 f.

Men ved at forstaa **si(b)joster arbijano** som Apposition til **Þrijor dohtrir** faar man et uheldigt Asyndeton. Derfor tror jeg nu (i Modsætning til S. 27), at **Þrijor dohtrir** „tre Døtre“ alene er Subject for **staina : (. . .)**, at **si(b)joster arbijano** (der da ikke tages som Apposition til **Þrijor dohtrir**) derimod er Subject for **ðalidun arbija**. Udtrykket „de nærmest beslægtede af Arvingerne“ er da altsaa ikke at forstaa om Døtrene alene. Hvorvidt det tillige omfatter Døtrene, vover jeg ikke at bestemme. Men efter Adskillelsen mellem Udtrykkene „tre Døtre (mærkede) Stenen“ og „de nærmest beslægtede af Arvingerne delte Arven“ synes det mig at ligge nærmest at antage, at Døtrene ikke er medindbefattede i Arvingerne¹⁾. Om Arv handle de sammenhørende Indskrifter fra Upland Lilj. 2009, 2010, 2011 med de yngre Runer.

Efter den af mig fulgte Ordning begynder Indskriften paa Tune-Stenens Side *b* med en Præposition („efter“), hvorpaa følger det deraf styrede Navn. Det samme er Tilfældet i flere urnordiske Mindeindskrifter: Istaby, Möjebro, Varnum og flere. Ligeledes finde vi det samme paa Rök-Stenen og i flere Indskrifter, der høre til samme Type som den paa Rök-Stenen. Se de af mig i Brates Runverser tolkede Indskrifter fra Rotne qvarn (Nr. 110), Pilgård (Nr. 161), Gursten (Nr. 164). Fremdeles finde vi denne Eiendommelighed i Runverser 9 sammen med flere andre af mig paaviste Tegn paa Ælde. I Danmark begynder den gamle Flemløse-Indskrift med Præposition fulgt af den Dødes Navn. Ligeledes Indskriften paa en nu tabt Sten fra Skaane Lilj. 1445 (min Afhandl. om Rök-Stenen S. 124). Men i de mangfoldige senere danske, svenske og norske Mindeindskrifter leder man forgjæves efter denne Ordstilling. Ogsaa saadanne Eiendommeligheder kan blive Tidsmærker.

Objectet **staina** har staaet foran sit Verbum; jfr. **horna tawido** paa Guld-

¹⁾ Den Orden, i hvilken de tre Rækker læses, faar altsaa (tværtimod hvad jeg S. 26 forudsatte) Indflydelse paa Meningen af Indskriften.

hornet; **runor waritu** Varnum; **runo faihido** Einang. Begge Subjecter, baade **þrijor dohtria** og **si(b)joster arbijano** staa sidst hvert i sin Sætning, efter Verbum og Object. Denne Ordstilling forekommer endnu i historisk oldnorsk Sprog meget ofte.

Paa Side *b* af Tune-Stenen forekommer 3 Gange (Rune 5, 9 og 19) i Rækken til venstre, der er skreven fra venstre mod høire, Runen \diamond . I Midrækken, som er skreven fra høire mod venstre, forekommer én Gang (Rune 4) samme Rune omvendt. Den øverste Streg af høire Del af denne Rune rækker her længere op end paa Wimmers Tegning; høire Del er hverken oventil eller nedentil tydelig adskilt fra venstre. Jeg tror i det foregaaende at have vist, at overveiende Grunde tale for at læse denne Rune som **j**, ikke som **ŋ**. Men Afgjørelsen har været vanskelig derved, at palæographiske Grunde ikke i lige Grad synes at tale for at læse Runen som **j** og imod Læsningen som **ŋ**. Thi **ŋ**-Runen bestaar i urnordiske Indskrifter oftest af to Vinkler, Hager eller Krumninger, hvis Aabninger paa forskjellig Maade er vendte imod hinanden, men dog saaledes, at de to Vinkler ikke berøre hinanden. Saaledes finde vi paa Dopskøen fra Torsbjærg og i flere andre Indskrifter ved Retning fra venstre for **ŋ** væsentlig det samme Tegn, som Tune-Stenens Indskrift ved Retning fra høire har for den her omhandlede Rune.

Runen for **j** bestaar derimod, naar vi se bort fra Tune-Indskriften, aldrig af to Dele, som er adskilte fra hinanden. Herefter kunde det let synes utilstedeligt at læse \diamond i Rækken til venstre paa Tune-Stenens Side *b* og det tilsvarende Tegn i Midtrækken paa samme Side som **j**. Dog er det her fremhævede Moment neppe bindende. Af Runen for **ŋ** findes ogsaa en lukket Form, i hvilken de to Dele berøre hinanden, saaledes bl. a. paa Vadstena-Bracteaten og paa Opedal-Stenen. Der synes derfor intet paafaldende deri, at der for **j** foruden den Form, hvis forskjellige Dele er sammenhængende, ogsaa har været brugt en anden Form, som bestaar af to Dele, som ikke berøre hinanden.

Nærmest ved Tune-Stenens aabne Form for **j** staar den lukkede Form for **j** paa en Bracteate fra Darum i Navnet *niujil* (d. e. *Niujila*) ved Skrift fra venstre, hvormed Formen paa Vadstena-Bracteaten stemmer overens¹⁾. Formerne af Runen *jāra* eller *āra* har overhoved skiftet mere end Formerne af nogen anden Rune.

Hvis den paa Tune-Stenen 4 Gange forekommende Rune \diamond ikke er at læse **ŋ**, men **j**, saa er deraf at slutte, at Runens Navn paa Tune-Indskriftens Tid endnu blev udtalt **jāra*, ikke **āra*. Om den Tid, paa hvilken **j** i Fremlyd faldt bort i nordisk Sprog, skal jeg tale nærmere ved Fonnaas-Indskriften.

Efter **arbija** har Stenen i Rækken til venstre sikkert **sijoster**. Trækkene af **si** er ikke løbne helt sammen; man ser, at det er tilsigtet ikke at skrive de to Runer sammen. Man kan ikke læse **-lir** for **-er**.

I **sijoster** har ved Skrift, som gaar fra venstre mod høire, andet **s** Formen ζ , første **s** den omvendte Form. I **staina** er ligesom i andet **s** af **sijoster** Toppen

¹⁾ Om Formerne for **ŋ**, jfr. Wimmer Runenschr. S. 115 f. Om Formerne for **j** (Runen *jāra*, *āra*) sammesteds S. 121 f.

af **s**-Runen nærmere mod det Punkt, hvorfra Rækken begynder, end Runens Basis. Ogsaa ellers finde vi, at **s**-Runen i en og samme Indskrift er vendt snart til den ene Side, snart til den anden. Saaledes paa Krogsta-Stenen i Upland, paa Björketorp-Stenen i Bleking og tildels paa Berga-Stenen i Södermanland. Ligeledes kan, som foran nævnt, ved andre Runer Bistregerne have forskellige Retninger i en og samme Indskrift. Saaledes Tværstregen paa **h**-Runen paa Tune-Stenens Side *a*.

Stenen har sikkert **arbijano**, ikke **-wno**. Paa Rune 3 fra Enden er lidt skallet af.

Paa **b**-Runen (6te Rune fra Enden) er Sidestaven paa Midten forbunden med den rette Stav ved en mindre dyb Tværstreg.

Anden Rune i Midtrækken¹⁾ er af Munch og de fleste efter ham bleven læst som **u**. Jeg har her foran efter Vigfusson læst den som **r**. Runen er paa Stenen uheldig hugget og er væsentlig forskjellig baade fra de **r**-Runer og fra de **u**-Runer, som ellers findes paa samme Side. Runens Sidestav bøier sig først nedad, men gaar derpaa udad til venstre. Denne Sidestav, som gaar udad til venstre, er i sin første Del ligesaa dyb og jævn som Sidestaven forøvrigt, og den gjør det nødvendigt at læse Runen som **r**, ikke som **u**. Den sidste Del af Sidestaven, hvorved denne forbindes med den følgende Rune **i**, er derimod mindre jævn og dyb, og den maa ansees for tilfældig.

For at oplyse Indskriftens Udseende øverst paa Side *b* meddeles paa medfølgende Planche I og II to Phototypier efter Photographier, som er tagne efter Originalen. Phototypi I viser Stenens Top og Indskriftfladens Overkant. II, som er taget fra et andet Standpunkt, omfatter en mindre Del af Indskriften, men viser enkelte Runer (f. Ex. den omstridte næstøverste Rune i Midtrækken) tydeligere²⁾.

Indskriften paa Side *b* er, saavidt jeg kan se, ikke i Versform; men det forekommer mig sandsynligt, at Stræben efter at frembringe Alliteration har gjort sig gjældende ved Sammenstillingen af Ordene *dohtrix dalidun* og *arbija si[b]joster arbijano*. Ogsaa i andre urnordiske Indskrifter, f. Ex. i Strand-Stenens, er tilsigtet Alliteration sandsynlig, uagtet Versform ikke kan anerkjendes.

At Døtrene paa Tune-Stenen ikke nævnes ved Navn, har Analogi ved mange Mindeindskrifter med den kortere Rækkes Runer. En Sten ved Vangs Kirke Valdres har en Indskrift, som er fra omkring Aar 1000 og som oversat lyder: „Gaases Sønner reiste denne Sten efter Gunnar sin Broder“; Gaases Sønner nævnes ikke ved Navn. Sammenlign ogsaa Lilj. R.-U. 1278; Lilj. R.-U. 1586; Dyb. fol. II, 96 (= Lilj. R.-U. 460); Dyb. oct. Nr. 60; Säve Gotlands Runinskr. Nr. 11, 14; Granevoll-Stenen paa Hadeland (Tidskr. f. Philol. VII, 360); o. s. v.

¹⁾ Denne er paa Wimmers Tegning ikke nøiagtig gjengiven.

²⁾ I indeholder af Rækken til høire: **uride : staina :**; af Midtrækken: **þrijordohtr**, af Rækken til venstre: **arbijano**.

II indeholder af høire Række: **e : staina :**; af Midtrækken: **þrijor** og Halvdelen af **d**; af venstre Række: **jano**.

Jeg har allerede i det foregaaende bemærket, at Indskriften paa Side *b* efter Runernes Ydre maa være indhugget af en anden Mand end Indskriften paa Side *a*. Stenens Ydre synes at tale for, at kun Side *a* fra først af var bestemt til at forsynes med Indskrift. Wimmer (Runenschr. S. 155) har opfattet Forholdet saa, at Indskrift *a* blev indhugget, medens Stenen endnu laa paa Jorden og var let at haandtere for den, som hug Runerne ind. Derimod blev den anden Indskrift, mener han, indhugget, efterat Stenen var reist. Det var derfor vanskeligere for Runeristeren at udføre Arbeidet paa en smuk Maade.

Muligheden af, at dette kan forholde sig saa, kan ikke benegtes. Dog kan jo Forskjellen ogsaa grunde sig paa forskjellig Dygtighed og Omhu hos de to Runeristere. Men naar Indskrift *a* er indridset til Minde om Vodurid af hans Stalbroder og Indskrift *b* har meldt, at Stenen er (mærket?) af Vodurids Døtre, saa maa de to Indskrifter dog være fra samme Tidsalder, uagtet Indskriften paa Side *b* ikke er indhuggen af samme Mand som Indskrift *a*.

Jeg finder det derfor ogsaa betænkeligt at forklare Modsætningen mellem **after** paa Side *a* og **[afte]r** paa Side *b* af forskjellig Sprogbrug i to Indskrifter, der ved et Mellemrum af mange Aar er skilte fra hinanden. Foran har jeg søgt at forklare denne Modsætning deraf, at **[afte]r** staar proklitisk, medens **after** er betonet, samt baade ved Interpunction og Versindsnit skilt fra **woduride**.

Vodurid maa antages at have boet i den Egn, hvor Stenen har havt sin Plads. Om det samme har været Tilfældet med hans Stalbroder Viv, som har indhugget Indskriften paa Side *a*, lader sig ikke bestemme.

Mindestenen fra Tune har stor Lighed med Mindestenen paa Gaarden Järsberg i Varnum Sogn i Vermland (Tegning hos Stephens I, 216; Tydning af mig i Tidsskr. f. Philol. og Pæd. VII, 237—244). Denne Lighed viser sig i de to Stenes ydre Form og deri, at de begge er af rødlig Granit. Skriften er paa begge Stene anbragt i Rækker langs efter Bredsidens. Begge Tune-Stenens Indskrifter har Bustrophedon-Form; det sidste Ord paa Varnum-Stenen er, for at spare Rum, skrevet Bustrophedon. Varnum-Stenen har kun én Gang Interpunction (ved 3 Prikker), Tune-Stenen 2 Gange paa hver Side ved 2 Prikker og derhos en Gang paa Side *a* enten 1 eller 2 Prikker. Binderuner forekomme i begge Indskrifter: 4 Gange paa Varnum-St. (de 3 Gange **ſ** forbunden med en anden Rune), 3 Gange paa Tune-St. (ved **ſ**).

Ogsaa i Sprog og Udtryk viser der sig stor Overensstemmelse. Begge Indskrifter indskyde **a** mellem **r** (l) og en anden Consonant: **halaiban**, **worahto** Tune; **harabanar**, **waritu** Varnum. I Varnum-Indskriften ligesom i Tune *a* taler Runeristeren i første Person. **[afte]r** Tune *b* med **r** kan sammenlignes men **ubar** Varnum. Begge disse Indskrifter begynde med Præpositionen.

Men Varnum-Indskriften maa være noget yngre end begge Tune-Stenens Indskrifter. Den har nemlig for **r** kun én Gang den ældre Form **Υ** og 3 Gange den yngre Form **Λ**, medens Tune-Stenen kun har **Υ**. For **k** har Tune-Stenen den ældre Form **κ**, Varnum-Stenen den yngre **Ψ**.

Den mangesidige Lighed mellem den ældre Tune-Sten og den yngre Varnum-Sten kan forudsætte, at den her fremtrædende Form for Mindesten og Mindeskrift grunder sig paa Meddelelser, som har udbredt sig fra Vikens Kystegne til Oplandene, uden at vi med Sikkerhed kan bestemme, hvorvidt denne Mindeskrift-Form fra de norske Oplande har vandret til det svenske Grænselandskab Vermland.

Naar det gjælder at bestemme Tune-Stenens Tid, har vi et Hjælpemiddel i dens Forhold til Varnum-Stenen. Jeg har vist, at Tune-Indskrifterne er ældre end Varnum-Indskriften. Men paa den anden Side er de saa nær beslægtede med denne, at man neppe tør sætte Tune-Indskrifterne mere end omkr. 50 Aar bagenfor Varnum-Indskriftens Tid.

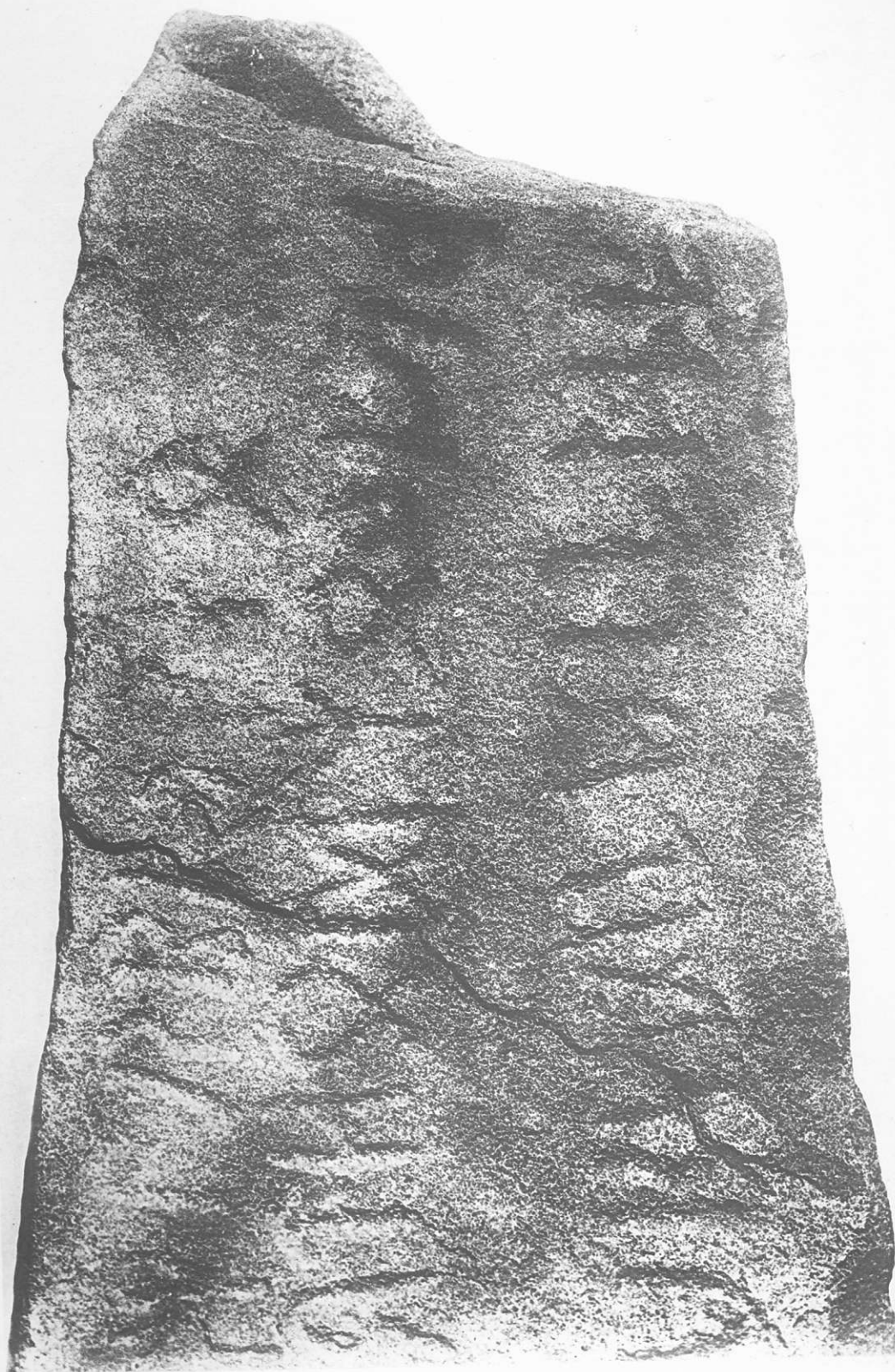
Varnum-Indskriften viser derved, at den for **r** oftere har **λ** end **Υ**, og derved, at den for **k** har **Υ**, at den er yngre end de allerfleste Bracteate-Indskrifter. De fleste Archæologer henføre vel Bracteaterne til Tiden omkr. 450—600 eft. Chr.; Montelius til 5te og første Halvdel af 6te Aarhundred. Herefter skulde man sætte Varnum-Stenen til omkr. 550—600 og Tune-Stenen til omkr. 500—550. Fremdeles synes Varnum-Indskriften at være lidt ældre end Fonnaas-Indskriften. Denne har for **k** **Υ** og for **r** overalt **λ**, og dens Sprogform synes, som jeg i det følgende skal søge at vise, at være noget yngre end Varnum-Stenens. Indskriften paa Fonnaas-Spænden kan være noget yngre end Spænden selv. Denne er Rygh tilbøielig til at henføre til 6te eller til 7de Aarh., medens Montelius sætter den til 5te Aarh. eller senest til 500. Ogsaa herefter kunde Varnum-Stenen sættes til omkr. 550—600 og Tune-Stenen til omkring 500—550. Efter de af Montelius givne Tidsbestemmelser maatte Tune-Stenen sættes til omkr. 400.

Allerede Munch har, dog uden Angivelse af bestemte Grunde, udtalt, at Tune-Stenen ialfald ikke er yngre end 500. Jeg har i Aarbøger 1878 S. 72 henført den til 6te Aarh., snarest til dets Midte eller første Halvdel. Wimmer har hos Burg S. 155 sat den til 550 (575), i Runenschr. S. 303 til c. 500—600, snarest til c. 500—550.

Excuser.

A. Afvigende Tolkninger.

1. Brate i Bezenbergers Beitr. XI, 201 f. foreslaar at tage **woduride** som Kvinde-navn, Dat. af en *i*-Stamme, og at forstaa **witada-halaiban** som „Ægtefælle“. Som Grund herfor beraaber han sig paa det, at Mandsnavne paa *-ridr* er sjældne, medens Kvinde-navne paa *-ridr* ofte forekomme (hvilke dog for det meste efter Brate er opstaaede af *-fridr*). Men dette gjælder en Sprogperiode, som er ganske forskjellig fra den, til hvilken Tune-Indskriften hører. I urnord. Indskrifter forekommer ellers hverken Kvinde-navne paa *-ridi-*

Tune-Stenens Side b, øverste Del.

Tune-Stenens Side b, øverste Del.

eller Mandsnavne paa *-*rīða-*. Desuden er de oldnorske Kvindenavne paa *-rīðr* vistnok alle, saaledes som Gislason har ment, opstaaede af *-frīðr*, saa at de ikke har noget med *woduride* at gjøre. Derimod har en Hankjønnsstamme *wōðurīða-* Analogier i det historiske Sprog, saaledes som jeg ovenfor har vist, ligeledes i andre germanske Stammers Sprog.

Jeg har ogsaa andensteds paavist urnord. Dativer paa *-e* af *a*-Stammer. Desuden indeholde de senere Kvindenavne paa *-rīðr* en Stamme paa *-iō*, ikke paa *-i*.

Naar Brate opfatter *woduride* som et Kvindenavn, er han nødt til at opfatte *witada-halaiban* som „Ægtefælle, Hustru“. Men denne Betydning har hverken got. *gahlaiba* eller oht. *gileibo*; de betyde „Kammerat“. Og skjønt Endelsen *-an* er mulig i en Betegnelse for en Kvinde, taler den dog langt mere for, at Udtrykket betegner en Mand.

Endelig taler Indskriften paa Side *b* mod Brates Opfatning. Thi her nævnes, at Døtre (mærkede?) Stenen efter Vodurid, og at de nærmeste Arvinger delte Arven. Dette synes at bevise, at Vodurid ikke har været en gift Kone, efter hvem hendes gjenlevende Mand har ridset Runer.

Det er derfor efter min Mening sikkert, at *woduride* er et Mandsnavn.

2. *dalidun* forklares af Brate og Löffler (Bezzenbergers Beitr. XI, 202) som „satte ned (i Jorden)“. Det skal være Causativ til got. *dal* „Fordybning“ (jfr. *dalap* „ned“, *dalapa* „nede“, *dalaprō* „nedenfra“) som isl. *yppa* af *upp*¹). Dette synes mig fra Betydningens Side utilstedeligt. Det nævnes i Mindeskrifter aldrig, at Mindestenen er sat ned. Det heder i Indskrifter med de yngre Runer „N. N. reiste denne Sten“, „satte d. St.“ og lignende. Brate beraaber sig paa, at *reisa*, der forekommer i det senere almindelige Udtryk *reisti stein*, hører sammen med oht. *rīsan*, der ikke blot betyder „stige“ men ogsaa „falde“. Men dette Argument synes mig ubrugeligt, fordi *reisti stein* ene og alene betyder „reiste Stenen“ og aldrig kan have været forstaaet som „lod Stenen falde“, medens omvendt et af got. *dal* afledet Verbum aldrig kunde betyde „reise“.

Til en anden Formodning om *dalidun*, som Gislason har fremsat i Aarbøger 1869 S. 41 f., skal jeg nøie mig med at henvide. I Anledning af Burgs „Emendations-Indfald“ (Runeninschr. S. 132) bemærker jeg, at der paa Stenen ikke kan læses *malidun*.

Jeg har tidligere forstaaet *dalidun* som **dallidun* „udstyrede paa en fager, prydelig Maade“ og sat det i Forbindelse med ags. *deall*, der med en Dativ betegner „prangende med —“. Men dette opgiver jeg nu bl. a., fordi der ikke kan paavises noget Verbum **dalljan* og fordi der i Nordisk ikke er sikre Spor af *deall*, hvortil jeg henførte oldn. *Dellingr*, *Heimdalr*, *Mardǫll* og maaské *Dalla* samt det svenske Mandsnavn *Dalle*. Heller ikke fra Betydningens Side vilde **dallidun* være fuldt tilfredsstillende, skjønt man kunde sammenligne *fapi stain þina* Lilj. 1071; [*f*]api [*auk m*]arkapi stin þini paa Delsbo-Stenen i Helsingland (Säve hos Stephens Some Runic Stones in Northern Sweden S. 7 f.).

3. Lyngby (Tidskr. f. Philol. VIII, 194 Anm.) holdt sig paa Side *b* til Læsningen *arbiṇa siṇoster arbiṇano þuiṇor dohtrir* og opfattede dette som: „af de mandlige Arvinger de ældste, af de kvindelige Arvinger Thingas Døtre“. Dette synes at give et lidet naturligt Udtryk, og derimod tale flere af de i det foregaaende anførte Grunde.

B. Tydningens Historie.

Tune-Indskriftens Tydning begynder med Wilhelm Grimm (1821). De Tegninger hos Worm, som han havde at holde sig til, er saa unøjagtige, at hans Tydning i det hele maatte blive aldeles urigtig. Men Wilhelm Grimm har først (S. 182, 187) gjort

1) Jfr. Haighs Opfatning i det følgende.

Norges Indskrifter med de ældre Runer.

den vigtige Opdagelse, at **Y** er Runen *yr* og betegner *r*. Han beraaber sig derved paa Hrabanus Maurus (som dog har **Y** *y*, *huyri* Steph. I, 104 Nr. 17). Denne Læsning af W. Grimm blev siden upaaagtet, saa at man foreslog andre feilagtige Læsninger og saaledes at Opdagelsen maatte gjøres paa ny. Bredsdorff og Munch læste **Y** paa Guldhornet som **m**, hvilken Læsning længe blev den almindelige og overførtes til andre urnord. Indskrifter. Munch paaviste derpaa (Annaler 1848), at **Y** paa Istaby-Stenen er *r*. Rafn læste (Annaler 1855) **Y** paa Guldhornet som *r* i sin for øvrigt ubrugbare Tydning. Først i sin anden Afhandling om Tune-Stenen (1857) fandt Munch, at **Y** ogsaa paa denne ikke er, som han først havde antaget, *m*, men *z* eller *r*. I Tidsskr. f. Philol. VI (1865) forklarede jeg saa Guldhorn-Indskriften ved Hjælp af Læsningen af **Y** som *r*, uden at jeg vidste om, at W. Grimm allerede havde læst Runen saaledes. I de paafølgende Aar begrundede Wimmer og jeg uafhængig af hinanden, at **Y** har Betydningen *r* (opstaaet af tonende *s*) i alle Indskrifter med den længere Rækkes Runer. Stephens blev staaende alene med sin aldeles forfeilede Læsning af **Y** som *a*. Kun Jessen (Aarbøger 1867) holdt det „for aldeles utvivlsomt“, at **Y** i Indskrifter med den længere Rækkes Runer ikke altid er *-r* eller *-s*, men „ogsaa har været Tegn for en eller fler andre Lyd, sagtens Selvlyd“. Han bemærkede: „Jeg følger ikke Stephens i at kalde **Y** for *a* allevegne; men det vilde være afsindigt at holde paa *-r* som eneste Værdi“.

Paa Tune-Stenens Side *a* læste W. Grimm som første Ord et Mandsnavn i Nomin., derpaa *eft* (d. e. de tre første Runer af *after*). Ellers er hans Tydning af Side *a* i et og alt forfeilet. Side *b* indlod han sig ikke paa at tyde.

Finn Magnusen fremdrog i 1841 Peder Alfssøns Tegning, men maatte erkjende, at Indskriften ikke kunde sikkert tydes, før en nøiagtigere Tegning blev tagen. Som et advarende Exempel skal Lauths Forsøg paa Tydning nævnes.

P. A. Munch har den Fortjeneste, først (i 1857) at have gjort Tune-Indskriften til Videnskabens Eiendom. Hans Arbeide staar langt over hans nærmeste Efterfølgeres.

Munch meddelte Tegninger, som i de allerfleste Henseender var paalidelige, læste og tydede Indskriften paa Side *a* næsten overalt rigtig og gav Bidrag til Tydning af Indskriften paa Side *b*.

Paa Side *a* læste Munch: *Ek Vivaz* (eller *Vivar*) *after Voduride* (d. e. *-rid* Accus.) *vitai-gahalaiban worakto*, hvilket han oversatte „Ego Vivar post Vodurid intimum companionem feci“. Derefter udfyldte han *r[unoz]* eller *r[unaz]*.

Uppström, som kun har benyttet Munchs første Afhandling, har (1858) intet væsentligt føiet til den i denne fremsatte Tydning af Side *a* og har ikke fundet de Rettelser, som Munch har meddelt i sin anden Afhandling.

Haigh føiede (1861) kun en Feil til Munchs første Tydning af Side *a*, idet han læste *Wiwa m(arkido)* og identificerte *Wiwa* med en østangelsk Konge Wewa eller Wehha.

Dietrich, som kjendte Stenen fra Uppström, gjorde (1862) i sin Tydning af denne Indskrift et stort Tilbageskridt. Han forvanskede Munchs *vitaigahalaiban* til *þit aigahalaiban* „dies Eigengrab“. Men Dietrich forstod *woduride* rigtig som Dativ og gav for Egennavne et Par Sammenstillinger, som fortjene Opmærksomhed.

Stephens's Tydning (udgiven 1866—1867, men trykt tidligere) indeholdt ved Side *a* der, hvor den afveg fra Munchs, slemme Feiltagelser. De to første Ord gjengav han *ecwiwæ aæfter* og forstod *ecwiwæ* tilsammen som et Navn.

Min Tydning (1866) afveg navnlig i følgende Henseender fra Munchs. Jeg læste **Y** afgjort som **r**, ikke som **m** eller **z**; forstod **a** i **wiwar** som Stammens Udlyds-Vokal; læste **witada**, ikke **witaiga**, og sammenstillede det med got. *witōþ*; opfattede **woduride** **witadahalaiban** som Dativer. At læse **witada** blev uafhængig foreslaet af Jessen Aarbøger 1867 S. 175).

I sin Tydning af Side *b* er Munch ved følgende Ord tildels paa ret Vei: **arbiṇa** 2 Gange „Arving“; **dohtriz** Genetiv af „Datter“; **woduride** Navn; **staina** Dativ eller Accusativ af „Sten“. Han vaklede mellem **daedun** og **dalidun**.

Uppström søgte rigtig i **daedun** Præt. Indic. 3 Ps. Flert., men forstod dette med urette = oht. *tātun*. Haigh var den første, som rigtig foretrak **dalidun**; han tog **staina** som Object dertil. Han oversatte **dalidun** „quarried“ og afledede **dalian* af *dal* „a pit or hole“. Foran **woduride** formodede Haigh en dette Navn styrende Præposition (**for**).

Ogsaa ved Side *b* var Dietrichs Tydning et Tilbageskridt; men jeg noterer, at han læste **arbiṇas iṇostas** og forstod **iṇostas** „jüngste“ som en Superlativ.

Stephens forstod først **𐌺𐌹𐌺𐌹𐌹𐌺𐌹** som Nom. Flert. „Døtre“ og **𐌺𐌹𐌺𐌹𐌹𐌺𐌹** som „delte“. Han læste: **dohtria dælidun (set)a woduride stæinæ** (hvor *seta* er aldeles forfeilet) og oversatte dette: „daughters dealed to set (shared in setting) to Wodurid this stone“. Paa Tegningen hos Stephens var Runen foran **woduride** først tegnet som **Υ**. Men ogsaa ved denne Side var Stephens's Opfatning i flere Henseender et Tilbageskridt, sammenlignet med Munchs.

Jeg delte **arbiṇa siṇoster** og forklarede **siṇoster** som „ældste“; **ḥuiṇor** tog jeg som Gen. af et Kvindenavn styret af Nom. **dohtria** „Døtre“, og læste [afte] **woduride** „efter Wodurid“. Uafhængig heraf læste Wimmer (Aarbøger 1867 S. 60) **dohtria daedun (afta) woduride staina**, hvilket paa Oldnordisk vilde hede: *dohtr [gørdu] eptir „Voduridi“ stein*. Samtidig havde Wimmer i et privat Brev alternativt foreslaaet **ḥuiṇor** som Gen. af et Kvindenavn.

Jessen (Aarbøger 1867 S. 278 f.) paapegede, at Indskriften paa Side *b* kan være ufuldstændig; han forklarede **arbiṇano** som „Arvingers“ og fremhævede med rette, at **o** sidst i denne Række ikke kan forbindes til ét Ord med **ḥuiṇor**. W. Grimm og jeg havde nævnt dette som en Mulighed.

Vilh. Thomsen nævnte først for mig (Tidskr. f. Philol. VIII, 196), at Rækken til venstre paa Side *b* sandsynlig skal læses sidst paa Grund af det tomme Rum ved dens Slutning.

Vigfusson læste (1883) den Rune, der tidligere var læst som *ng*, som *j*. Han læste *ḥrijoz dohtriz*, hvilket han oversatte ved „tre Døtre“. Men forøvrigt var hans Afvigelser fra tidligere Læsninger og Tolkninger aldeles forfeilede, saaledes naar han læste Rækken til venstre paa Side *b*: *arbijas ijōz tez-arbijand* og oversatte dette: „They the heiresses share the heritage.“ Vigfussons Læsninger og Tolkninger nævnes ikke af Burg, som vel ikke har kjendt dem, ei heller af Wimmer, som altsaa vel maa forkaste dem.

I nærværende Skrift er foreslaaet ny Forstaaelse af Rækken til venstre paa Side *b* samt ny etymologisk Opfatning af **wodu**.

Under Gjennemgaaelsen af Indskriften har jeg nævnt forskjellige Bidrag til grammatisk-etymologisk Forklaring af dens Ordformer, som er givne af Burg og Andre, men som ikke har Indflydelse paa Oversættelsen eller den reelle Forstaaelse af Indskriften.

Munch antog Indskriftens Sprog for *gotisk*, men med dialektiske Afvigelser fra Donau-Goternes Sprog. Mere ensidig knyttede Uppström og Vigfusson Tune-Stenens Sprogform til Wulfilas.

Haigh mente at finde særlig Overensstemmelse med Wessobrunner-Hymnens Sprogform, og Dietrich mente, at Indskriften var affattet paa Saksisk.

Stephens holdt Sproget i denne Indskrift, ligesom i alle ensartede, for nordisk, men uden videnskabelig sproglig Bevisførelse og med Antagelse af monstrøse Former¹⁾.

¹⁾ Han siger om Tune-Stenen: „The whole might at first sight be mistaken for a stone carved in Northumberland, in our venerable North-English dialect“.

I sin Tydning af Side *b* er Munch ved følgende Ord tildels paa ret Vei: **arbiņa** 2 Gange „Arving“; **dohtriz** Genetiv af „Datter“; **woduride** Navn; **staina** Dativ eller Accusativ af „Sten“. Han vaklede mellem **daedun** og **dalidun**.

Uppström søgte rigtig i **daedun** Præt. Indic. 3 Ps. Flert., men forstod dette med urette = oht. *tātun*. Haigh var den første, som rigtig foretrak **dalidun**; han tog **staina** som Object dertil. Han oversatte **dalidun** „quarried“ og afledede **dalian* af *dal* „a pit or hole“. Foran **woduride** formodede Haigh en dette Navn styrende Præposition (**for**).

Ogsaa ved Side *b* var Dietrichs Tydning et Tilbageskridt; men jeg noterer, at han læste **arbiņas iņostas** og forstod **iņostas** „jüngste“ som en Superlativ.

Stephens forstod først **𐌹𐌺𐌹𐌹𐌹𐌹** som Nom. Flert. „Døtre“ og **𐌹𐌺𐌹𐌹𐌹𐌹** som „delte“. Han læste: **dohtria dælidun (set)a woduride stæinæ** (hvori **seta** er aldeles forfeilet) og oversatte dette: „daughters dealed to set (shared in setting) to Wodurid this stone“. Paa Tegningen hos Stephens var Runen foran **woduride** først tegnet som **Y**. Men ogsaa ved denne Side var Stephens's Opfatning i flere Henseender et Tilbageskridt, sammenlignet med Munchs.

Jeg delte **arbiņa siņoster** og forklarede **siņoster** som „ældste“; **þuiņor** tog jeg som Gen. af et Kvindenavn styret af Nom. **dohtria** „Døtre“, og læste [afte]r **woduride** „efter Wodurid“. Uafhængig heraf læste Wimmer (Aarbøger 1867 S. 60) **dohtria daedun (aftar) woduride staina**, hvilket paa Oldnordisk vilde hede: *dætr [gørðu] eptir „Voduridi“ stein*. Samtidig havde Wimmer i et privat Brev alternativt foreslaaet **þuiņor** som Gen. af et Kvindenavn.

Jessen (Aarbøger 1867 S. 278 f.) paapegede, at Indskriften paa Side *b* kan være ufuldstændig; han forklarede **arbiņano** som „Arvingers“ og fremhævede med rette, at **o** sidst i denne Række ikke kan forbindes til ét Ord med **þuiņor**. W. Grimm og jeg havde nævnt dette som en Mulighed.

Vilh. Thomsen nævnte først for mig (Tidskr. f. Philol. VIII, 196), at Rækken til venstre paa Side *b* sandsynlig skal læses sidst paa Grund af det tomme Rum ved dens Slutning.

Vigfusson læste (1883) den Rune, der tidligere var læst som *ng*, som *j*. Han læste **þrijoz dohtriz**, hvilket han oversatte ved „tre Døtre“. Men forøvrigt var hans Afvigelser fra tidligere Læsninger og Tolkninger aldeles forfeilede, saaledes naar han læste Rækken til venstre paa Side *b*: **arbijas ijoz tez-arbijand** og oversatte dette: „They the heiresses share the heritage.“ Vigfussons Læsninger og Tolkninger nævnes ikke af Burg, som vel ikke har kjendt dem, ei heller af Wimmer, som altsaa vel maa forkaste dem.

I nærværende Skrift er foreslaaet ny Forstaaelse af Rækken til venstre paa Side *b* samt ny etymologisk Opfatning af **wodu**.

Under Gjennemgaaelsen af Indskriften har jeg nævnt forskellige Bidrag til grammatisk-etymologisk Forklaring af dens Ordformer, som er givne af Burg og Andre, men som ikke har Indflydelse paa Oversættelsen eller den reelle Forstaaelse af Indskriften.

Munch antog Indskriftens Sprog for *gotisk*, men med dialektiske Afvigelser fra Donau-Goternes Sprog. Mere ensidig knyttede Uppström og Vigfusson Tune-Stenens Sprogform til Wulfilas.

Haigh mente at finde særlig Overensstemmelse med Wessobrunner-Hymnens Sprogform, og Dietrich mente, at Indskriften var affattet paa Saksisk.

Stephens holdt Sproget i denne Indskrift, ligesom i alle ensartede, for nordisk, men uden videnskabelig sproglig Bevisførelse og med Antagelse af monstrøse Former¹⁾.

¹⁾ Han siger om Tune-Stenen: „The whole might at first sight be mistaken for a stone carved in Northumberland, in our venerable North-English dialect“.

Wimmer (Aarbøger 1867) begrundede methodisk disse Indskrifter nordiske Sprogkarakter, og uafhængig af ham kom jeg til samme Resultat under Gjennemgaaelse af den hele Tune-Indskrift og flere ensartede i Tidskr. f. Philol. 7de og 8de Bind. Medens Jessen indskrænkede sig til at give Grunde for og imod, mente Gislason (Aarbøger 1869 S. 145), at Idiomet i disse Indskrifter synes hverken at kunne henføres til den „germanske“ eller til den „skandinaviske“ „Stamme“, men at være en Mellemting. „Det har tilhørt et Folkefærd, som er gaaet under i Tidens Strøm og er blevet overskyttet af en indtrængende Folkebølge“. Siden er disse Indskrifter nordiske Karakter bleven nærmere belyst af mange andre Sprogforskere, navnlig af Lyngby (1869, Tidskr. f. Philol. X, 82—103), Heinzel (Über die Endsilben der altnordischen Sprache 1877), Noreen (Altisl. und altnorw. Grammatik 1884 og Geschichte der nord. Sprachen 1889), Burg (Die älteren nord. runeninschriften 1885). At disse Indskrifter er forfattede i nordisk Sprog, tør nu siges at være en Kjendsgjærning.